

KALANGYA

DÉLVIDÉKI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI: HERCEG JÁNOS

SZENTELEKY KORNÉL ÉS CSUKA ZOLTÁN ALAPÍTÁSA.

XII. év.

1943. március 15.

3. szám.

Szenteleky az irodalomszervező

Ki volt Szenteleky Kornél?

A polgári életben orvos egy kis bácskai faluban. Rossz tüdővel, kifúló lélekzettel látogatta betegeit, ha kellett: hosszú utakat tett meg kerékpáron, hogy segítsen azokon, akiken véges emberi tudománnyal még segíteni lehet. Az ő baját úgysem gyógyíthatja meg semmilyen orvos és semmiféle ír! Földi pályáját talán meghosszabbíthatta volna néhány esztendővel, ha módjában áll elvonulni enyhébb, naposabb ég alá. De Európa népeit a két világháború között is sokszor világok választották el, s az új határokon belül tiltó rendelkezések kötötték. Amikor végre megkapta a kiutazási engedélyt, — késő volt. 1933-ban, alig negyven éves korában már csak meghalni utazhatott fel az egyik budai szanatóriumba...

Ifjúkorában költőnek készült. A kilencszázötvenes években finom hangulatú verseket frogatott a pesti folyóiratokba. Idővel a versek megritkultak, opálfényű miniatűrök, művészileg elmélyített novellák következtek, s végül egy lírai hangulatú pompás kis regény, az „Isola Bella”: — ez Szenteleky Kornél költői munkásságának mérélege. Aránylag nem gazdag termés, mert terveit hosszasan érlelte s éveken át csiszolgatta írásait. Igényes volt önmagával s a közönséggel szemben. Művei meglehetősen szélszórta-
tan jelentek meg; innen van, hogy ma már szűkebb hazájában sem ismerik eléggé. Most, hogy emlékezetére irodalmi társaság alakult, híveinek s barátainak valóban nincs méltóbb feladata, mint kiadni összegyűjtött munkáit.

A falusi orvos üres óráiban rengeteget olvasott. S amikor betegei miatt nem futotta az időből, éjszakáit lopta meg, hogy enyhítse lelke szomjúságát. Hol orvosi szakmunkákat forgatott, — különösen izgatta (érthetőleg) a tuberkulózis lelki hatásának tudományos vizsgálata —, hol filozófiával és szociológiával foglalkozott. Legjobban mégis a szép-irodalom vonzotta. Valami hét kultur-

nyelvet ismert. A francia írók voltak a kedvencei: Verlaine, Rimbaud, Régnier; a szanatóriumban, az utolsó pár héten Proustot olvasta...

Szentelekyt, a hasznos és értékes polgárt s a finomtollú íróat azonban bizonyára elnyeli az idők sodra, ha példás kötelességteljesítésén és figyelemreméltó irodalmi munkásságán kívül nem végzi vala el legfontosabb feladatát: a délvidéki magyar irodalmi élet megszervezésének munkáját.

Ez az ő legnagyobb érdeme. Ezzel a munkával vált ő halhatatlanná.

A véletlen — vagy mondjuk inkább: a Gondviselés — emelte ki szürke magányából.

Az összeomlás 1918-ban a bácskai és bánáti búzamezőket egy áthághatatlanak tetsző szakadék túlsó oldalára vetette. Budapest, a természetes szellemi központ, a szigorú határzár következtében elérhetetlen távolságba került. Új szellemi központ pedig máról-holnapra nem alakulhatott ki. A Délvidéknek nem volt fővárosa, mint Erdélynek. Ennyiben sorsa némileg rokon a Felvidékkel, amely földrajzi fekvésének hátrányait s a természetes központ hiányát hasonlóképpen jobban színylette.

Szellemi központ s a kibontakozásnak kedvező légkör híján egy kiváló egyéniségre volt szükség, aki a maga személyében képviseli ezt a központot. Ahogy három emberöltővel korábban a felvidéki Kazinczy kis zemlénmegyei faluja, Széphalom, egy egész ország irodalmi központja lett, mert a nagy irodalomszervező személye jobban biztosította a szellemi egységet, mint a szervezőtlen főváros, — úgy most, a törzsétől elszakított országrészben is egy poros falura, a kis Ó-Sziváczra várt ugyan-ez a szerep: összegyűjteni s szétszórni félmilliónyi magyar minden szellemi energiáját, mint éghe szökő érzékeny antenna...

Az ájultságából eszmélő délvidéki magyarság szellemi törekvéseit éveken

át Szenteleky Kornél egymaga fogta össze. A délvidéki irodalom megteremtése volt a főcélja, de törekvése a szorosabb értelemben vett irodalmiságon túl a szellemi élet minden jelentősebb megnyilatkozására kiterjedt, hogy fokozza és mélyítse a magyar összetartozás és szellemi fejlődés szükségességének tudatát.

Ez a törekvény költő, homlokán égő lelkesedéssel, ez a beteg orvos, arcán a tüdőbaj rózsáival, egymaga többet tett a Jugoszláviához csatolt magyarság szellemének ébresztésére, támogatására és erősítésére, mint százan meg százan mások.

Szenteleky Kornél ezzel az apostoli munkával a magyar Délvidék Kazinczyja lett. A szétszórt, szervezetlen délvidéki írók osztatlan örömmel látták s ismerték el a nagyműveltségű és európai szemléletű íróban hivatott vezérüket. Szenteleky vállalta a számára kijelölt szerepet, bár érezte, hogy zárkózott lényre és gyöngye szervezete nem rendelte vezéri tisztségre, — de írotársai kérését magasabb parancsnak fogadta.

[Az íróknak, az irodalom eszközeinek és a közönségnek megszervezése: ez a hármas feladat várt arra, akit a történelmi erők félmilliónyi magára maradt magyar szellemi vezetőjévé tettek.

Az első feladat: az úgynevezett „vajdasági“ írói rend megteremtése tűnt fel aránylag a legkönnyebbnek. Az új helyzet amúgy is egymás keresésére és kölcsönös támogatására kényszerítette az addig szétszórtnak, vagy külön úton haladó írókat. A testi és lelki erőfeszítés csodálatos példáit tanúsították ők eszmélkedésük első éveiben. Valamennyiüket kenyérgondok bénították, mégsem kímélték semmi áldozatot, hogy egy folyóirat vagy egy könyv létrejöhesse körükben, hogy egy irodalmi ester, egy felolvasó körúton résztvehessenek, pedig ezek a vállalkozások szinte kivétel nélkül anyagi terhekkel jártak s az akácfaék birodalma habért is szerényen termelt.

De tudták: törekvésük nem céltalan. Maga Szenteleky rövid öt esztendő alatt két jelentős irodalmi folyóiratot s két

könyvsorozatot létesített. 1928-ban indította meg a „Vajdasági Írást“, majd ennek megszünte után átmeneti megoldásként A Mi Irodalmunkat, végül 1932-ben a ma is fennálló „Kalangyát“. A „Kalangya“ egymaga ápolta a déli végeken az elszakított részek irodalmi kapcsolatait. A Kazinczyhoz hasonlóan hatalmas levelezést folytató Szenteleky szoros összeköttetésben állt Kuncz Aladár „Erdélyi Helikon“-ával s a felvidéki írók mozgalmaival; azonkívül állandó figyelemmel kísérte a csonka anyaország, valamint a többségi szerb irodalom és az európai kultúra termését. Hídat akart verni mélységes szakadékokon át, ember és ember között, még akkor is, ha a túlsó parton egyelőre csak fenyegető bástyák épülnek... [Szenteleky folyóiratai az ő gondos, tudatos irányításával rendkívül sokat tettek a délvidéki magyar irodalom színvonalának emelése és az elvi kérdések tisztázása érdekében. Hivatásuk volt, hogy a délvidéki írók és közönséget otthoni talajban gyökerező, de európai horizontú irodalmi műveltséghez juttassák.

Szentelekynek s írotársainak szervező munkájukban legnehezebb feladatot a közönség meghódítása és irodalmi érdeklődésének fokozása jelentette. Hiszen a délvidéki magyar kisebbség rendkívül szegény volt, az olvasó réteg csekély, tehát áldozata sem kielégítő. Égő hitével és lelkesedésével mégis sikerült Szentelekynek élénk szellemi mozgalmat teremteni azon a földön, amely a maga végtelen alföldi tájaival szinte teljesen kihullt az irodalmi ábrázolás kereteiből. Ő tanította meg írotársait arra, hogy szűk pátriájukon belül is vannak rejtett, különös virágok és testamentumként hagyta rájuk intő szavait: „Ninesen egyebünk, csak ez a föld. Szeressük mert a miénk.“

Tíz éve ő is földdé lett.

Földi alakját s szellemét idézve, önkénytelenül eszünkbe ötlük a régi klasszikus közmondás az ép test és ép lélek harmóniájáról...

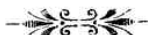
A magyar fejlődés egy Apáczai, egy

Kornél példáján ismételten bizonyítja, Kazinczy, Kölcsey, Petőfi, Arany, egy Reményik Sándor és egy Szenteleky hogy a test hitvány szolgálja csak, — minden a lélek!

Törékeny, gyöngé testben sokszor halhatatlan, erős, nagy lélek lakozik.

Az emberi lélek, a teremtő szellem s az önfeláldozó akarat előtt áldozunk mi most, megörökítve Szenteleky Kornél halhatatlan emlékét, s áldozunk valahányszor csak valljuk a szellem erejét a hitvány anyag s a nyers erő fölött!

Bisztray Gyula.

Reményik Sándor hátrahagyott verseiből

Az erdélyi Szépmíves Céh kiadásában most jelent meg az »Egészen« c. verseskötöny, amely Reményik Sándornak, a nagy erdélyi költőnek hátrahagyott verseit tartalmazza. A halhatatlan Végvári-versek nagy írója ezekben a versekben szellemi testamentumot hagyja nemzetére, olyan tanításokat amelyek elmúlhatatlanok s az egész magyarságnak kell szívébe vésníök őket. Ezek közül közül a Kalangya is nehányat; ezek a versek nemcsak a felszabadult tájaknak, hanem az egyetemes magyarságnak szólnak.

TUSAKODÁS HÖSI HALOTTAKKAL

Hát igen:

Elfolyt a vérük

Kárpátok alatt és a Délvidéken

S ha beteg, s gyáva létezésem

Hozzájuk mértem:

Szégyen,

Szégyen,

Szégyen.

Háromszor is, százszor is szégyen.

S mégsem,

S mégsem,

Azért sem!

Elfolyt a vérem nekem is,

Nem egy hatalmas lendülettel

De vergődve s viaskodva

Egy nyomoru életen át

Foghatatlan kísértetekkel.

Sok vércseppből lett költemény is,

Megtartó lélek mégis, mégis.

Igazolom, igazolom magam,

Hallgassatok, hallgassatok meg:

Halott vagyok,

S talán mégsem

Hullt a vérem haszontalan!

Igazolom, igazolom magam!

Igazolások bus korszáka ez:

Igazolom, igazolom magam —

Ha más nem látta, csak a képzet,

Sok gyötrő éjjelen

Látták a csillagok

Vajadásomat, az egészet.

Látták, hogy gyöngé, s gyáva vagyok én,

De gyávaságból, s gyöngeségből

Csodára, erő lesz és költemény.

Én is, én is hősi halott vagyok,

Botcsinálta, sorscsinálta halott.

És hős és hős,

Kegyetlenül erős —

Máskép nem bírtam volna ki

Az évtizedes tehetellenséget,

Dervisként magam-körül forgást,

Hirdetve másnak a kitaratást,

Nézve némán a tiz körömrre,

Mely belemarkolt az itthoni rögbé.

Igazolom, igazolom magam

Perc alatt kifolyt hősi vérnél többel,

Kopott, örökké véres tizkörömmel — —

Jaj, mégsem, jaj mégsem —

Állnak s szájtátva bámulnak egy néven:

A népek, nevemen —

Hogy érdemeltem, hogy ez így legyen?

Csak vártam, vártam megváltó Uramra,

Átkommal, bűneimmel tusakodva —

Hős az, ki ugrik, s a halálba lendül

És hogy jól tette: hiszi, hiszi szentül,

Egész országért, fegyverek elé —

Én csak a lelke remél elé,

Mindig azok elé...

Bethesdai beteg —

Magánytól irtózik —

Mégis Magány és Jézus kell neki —

Hever és baját ki nem heveri —

Nem egyéves, — egy életos beteg —

Nem halálos, de életos beteg,

S ez rettenetesebb,

*Éz rettenetesebb —
Magánytól irtózik,
S mégis Magany és Jézus kell neki,
Eár jövetelét alig hiheti,
Ő kell, egy szál virággal, s egy szál szóval,
Vagy, aki jó az Ő nevében,
Az Ő nevében minden örök-jóval.
Az Ő, az Ő nevében...*

*Haj, a Délvidék halotтоitól,
Hőseitől most, hogy eltértem,
Pedig csak azt akartam mondani,
Mégis ők az egyetlenek,
Igaziak, igaziak,
S nem fogadják, nem fogadhatják el
Az én véres
Igazolólapjaimat.
Állnak, s szájtátva bámulnak a népek
Egy néven, névemen.
Mivel szereztem én ezt a nevet,
Hogy érdemeltem, hogy ez így legyen?
S ők jeltelen és névtelen
Sirokban porlanak —
Jólvégezt munka után
Jézusát várja mindenik.
Várja, várja.
És nem hiába várja.
S minden magam-igazolól
Kapkodó hiúságom: kába,
Hiába,
Én élek, s gunynév ez a név már —
Ők névtelenül porlanak.
S mint porszem fölél a Himalája:
Fülém oromlanak — —*

Reményik Sándor.

EGYMÁS MELLETT SOHA?

*Hát így kell mindig lennie:
Fölül az egyik, s a másik alul?
Hatalmi kérdés emberek között,
S a hatalomban egyik elvadul?
Mindig csak elnyomott és elnyomó,
Kis különbség a módszerek között
És árnyalatok kockafordulásakor,
S meztelen önzés mindenek mögött?
Egyéni önzés és családi önzés
És ezerféle színű nemzeti —
Hát nem lehet e korhadó világot
Testvér-színekkel ékesíteni?
A kocka fordul és aki alul volt:*

*Hegylábánál: hegytetőre kerül,
S amit magának nem kívánt, a mással
Folytatja, vagyis hogy kezd elül,
Hát így kell mindig lennie:
Az egyik alul, s a másik felül?
Ölni, vagy halni: ez a nagy parancs:
És szép egymásmellettség soha?
Fuljon hát önvérébe a világ
Végkép, ha sorsunk ilyen mostoha!
A pusztaság embert többé ne lásson
És hegy se legyen ezen a világon,
Mivel, hogyszem csillaggal társalogna:
Sulyával a kis halmot nyomorítja,
Isten maradjon egyes-egyedül —
Kiben nincs többé rab és hódító
És nincsen többé alul és felül!*

Reményik Sándor.

VISSZA NE ÉLJ

*Ha ajkadon máj újra zeng a Himnusz,
S a zászlót ismét Te veszed kezvedbe;
Zászlóval és Himnusszal halkán éj,
S vissza ne éj vele!
A Himnuszt mély, szemérmes áhitattal
Zsolozsmázd — szinte hangjogóval csak,
S a zászlót úgy illesd nyilvánosan,
Mintha volna árva kicsi-szalag,
Szinháromság, titokban bujdosó —
Fiókok rejtekén rejtőzködő
Pókhálós kincs — a győztes lobogó,
S esküdj, hogy Te nem leszel az soha,
Aki mások ősi javára tör —
Rabból és páriából lettél ember, s szabad
Nem lehetsz börtönőr.
Polgár voltál, s mint polgár harcos is,
Sok szürke éven át —
S minden kis lépésed önvédelem —
Józanul becsüld meg a katonát,
S ha igazság lesz a határokon túl:
Legyen határokon innen is az,
Különben egyet fordul a kerék —
S egy új tél mindent újra behavaz.*

Reményik Sándor.

Szenteleky utolsó napjai a Mártonhegyen

1933 hűvös, esős tavaszán néhány sort kaptam Szentelekytől. Képeslevelezőlap hátán írta és a lap egy budai szanatórium parkját ábrázolta. Tüdőszanatóriumét. A költő arisztokratikusan vékonyvonalu, finom betűi megörvendeztettek, de egyúttal kissé meg is döbbsentettek. Nemcsak a pesti postabélyegző. — meglepett, hogy Kornél abban az útlevél-mizériás világban Pestre jött — hanem a tüdőszanatórium képe is haljós sejtelmeket ébresztett.

— Itt vagyok a Mártonhegyi Szanatóriumban. — írta — hosszabb időre jöttem és nagyon, nagyon egyedül érzem magam. Örülnék nagyon, ha szabad fráidban fel-felnéznel...

Azután hozzáfűzte azzal a tékozló szerénységgel, amely olyan jellemző tulajdonsága volt és amellyel annyiszor hozta zavarba jóembereit:

— Tudom, hogy áldozatra kérlek, tudom, hogy unalmas dolog egy kedvelten, beteg ember meglátogatása, mégis — gyere, ha csak teheted és ahányszor csak teheted. Nagyon jól teszel velem.

Természetesen valamennyien tudtunk róla, hogy a költőnek rossz a tüdeje. Sokunk szívébe kapott már régebben az idegen hang: a felejthetetlen szivácsi esték, a tervezgető hosszú falusi séták rosszat jelentő mementója, a sajnos egyre gyakrabban feltörő száraz köhögés, amelyet Szenteleky szinte mentegőzve igyekezett elfojtani.

Tudtuk, de a laikusok felszínes derűlátásával, a népszerű orvosi könyvek és hírlapi cikkek tarlóin szedegetett „elméleti ismeretekkel” valahogyan félig-meddig leküzdöttnek és mindenestül krónikussá bágyadtnak képzeltük a poéta betegségét. Ezt is csak azokban a ritka pillanatokban, amikor a mindig tervező, szervező, czerfelé érdeklődő, hűsvérlettől duzzadó Szenteleky-korrespondencián túl, megtorpantó ellentétül a költő egyre leromlottabb testi habitusával kerültünk szembe. És még ekkor sem

mindig, hiszen Szenteleky ritkán és nem szívesen beszélt betegségéről. Részletesebben csak itt szólt róla egyszer, a szanatórium fenyőparkjának fehér padján és erről lenebb részletesebben beszámolok. Nem félt a kórtól és szinte mellékes dolognak tartotta, *quantité negligéable*-nak, amelynek sem az irodalmi alkotó és szervező tevékenység, sem pedig az ennél is nagyobb fizikai és szellemi megerőltetést kívánó polgári kenyérkereső munka síkján nem engedett szerepet.

Mi is áldozatul estünk ennek a szászínü vitalitásnak. No meg létova laikus elképzelések is ködösödtek bennünk arról, hogy 30 éven felül a tuberkulózis nem életveszélyes, láttuk, hogy minden következmény és zokszó nélkül látja el a községi orvos megerőltető szolgálatát, ami pedig korántsem tréfadolog, különösen olyan nagy lélekszámú és hatalmas kiterjedésű községben, mint Szivác. Állandó készenlélet, megerőltető magyarázatásokat, késő estébe torkolló rendelőórákat és főleg rengeteg gyaloglást jelentett ez a szolgálat, mert a motorkerékpár fényűzését csak élete utolsó két-három évében engedhette meg magának. Ezt megelőzően kerékpárt tartott, de nem szerette és ritkán használta, valószínű, hogy a pedálozás a gyaloglásnál is fárasztóbb volt számára.

És Szenteleky most Pesten van. Rosszat sejtettem és a sejtés sajnos csak hamar beigazolódott, mert a költő lapjával szinte egyidejűleg Kende Ferenc levele is megérkezett. Kende arról írt, hogy Kornél állapotában rosszabbodás állt be, a Mártonhegyi Szanatóriumtól azonban javulást remélnék. Ő is kért, hogy minél gyakrabban látogassam meg betegünket.

Két órával később már a budai villamos-végállomásnál kezdődő, erősen meredek lejtőn kapaszkodtam felfelé. Villákkal csipkézett árnyékos út közepetáján találtam rá a szanatóriumra, amely

hatalmas fenyőpark közepén, apró játékkastélynak tetszik. Romantikusan szép a fenyők haragoszöld keretéből kicsillogó épület. Úgy emlékszem mindössze 8—10 szobája van. Fehér lakkozások, csillogó nikkilveretek kápráztatnak mindenfelé ebben az egyemeletes, miniatűr azilumban.

Kornélt az első emelet egyik szobájában találtam meg. Hűvös, esős tavaszi koradélután volt, sétára, szabadban való üldögélésre alkalmatlan idő. Bizony nagyon megdöbentett a költő beesett arca. A vékony szinte átlátszó ujjak és a lázasan csillogó szem is sok mindent elárultak. Arcszíne azonban egyenletesen hornzbarna volt, nyomát sem láttam arcbőrén a kiöltő pirosságnak, a „halál rózsáinak“.

Első szavam is ez volt:

— Nagyszerű színben vagy, Kornél.

Szomorú mosolyt villantott felém:

— Hogyne, csak az a baj, hogy a láztól.

Őszintén meglepődtem, azt hittem, hogy a bronzbarna teint valóban pihe-
nés- és falusi kúra regeneráló eredménye.

Jól esett neki a látogatás, noha — mint őszinte örömmel mesélte, — volt már egy vizitje. Németh László járt nála elsőnek és nagyon élvezetes, feledtető, kikapcsoló délutánt töltött együtt a két oly különböző temperamentumú, de sokban hasonló lelki alkatú poéta. Később is hallottam, hogy Németh László már a 20-as évek halk szíváci megszólalásainak ideje óta szerette és megbecsülte Szentelekyt, leveleztek is, személyesen azonban most találkoztak először. Bizonyos, hogy az ismerkedés egyiküknek sem hozott csalódást. Németh László a költő halála óta is minden alkalmat megragad Szenteleky írói és emberi értékeinek népszerűsítésére. Kornél pedig azon a sötétfelhős, csepergő-esős, szomorú budai délutánon nála szinte szokatlan hévvel mesélte el örömeit.

A kis szanatóriumi szoba berendezése szinte kolostorian egyszerű, de célszerű és gazdaságos. Csillogó veretű réz-
ágy, éjjeli szekrény rajta rádióval, asz-

tal, szék és fogas. Több tárgy el sem fért volna az apró helyiségben. A hatalmas ablakból tündéri kilátás Buda és Pest megunhatatlan panorámájára.

Kornél az ágy szélén üldögélt pizsamában. Érkezésem előtt végzett a borotválkozással. Az asztalon a vizeskanesó mellett könyvek, kefelevonatok, töltőtoll, megkezdett kézirat. Ebben az időben az egykori „Jugoszláviai Magyar Könyvtár“ kollektív novelláskötetének szerkesztésével foglalkozott. De írt cikket verset, prózát és főleg olvasott, rengeteget olvasott mindenről megfelelőkéző, szinte lebegő boldogsággal. Németh László nagy örömet szerzett neki Néhány Proust kötetet hozott eredetiben. Proustot nagyon szerette Kornél és Németh valószínűleg irodalmi levelezésük során szerzett tudomást erről.

— Egész éjszaka olvastam — mesélte — nem mintha aludni nem tudtam volna, csak éppen nagyon érdekelt.

— Ezt talán mégsem szabad tenned. Az éjszakai nyugalomra nagy szükséged van. Gyógyulnod kell minél gyorsabban és fokéletebben.

Lemondóan legyintett:

— Gyógyulni...

De aztán — talán az életösztön belső villanyáramára — hirtelen támadt élnétséggel tette hozzá:

— Tudod, voltaképpen nem is érzem rosszul magamat. Csak az étvágyam gyatra.

— Szerencse, hogy ilyen rossz az idő — mutatott ki mosolyogva az ablakon, — az ember legalább nem jön kísértésbe, hogy leszökjék a városba egy színházelőadásra, vagy hangversenyre.

Mosolya most már nem is volt szomorú, inkább kisdíakosan kedves. A városba szökés gondolata talán diákkori reminiscenciákat idézett fel benne.

— Még egy kedves meglepetés ért Mihelyt megtudták, hogy Pesten vagyok, a rádiótól felszólítást kaptam, hogy a vajdasági magyar irodalomról előadást tartsak a mikrofon előtt. Sajnos erről nem lehet szó. Már le is mondtam.

— Miért?

— Mert öt szót se tudok végigmondani anélkül, hogy közbe ne köhögjek. Csak nem köhécselhetek végig egy harminc perces mikrofonelőadást. Szépen megköszönnék a hallgatónak.

— Ezen talán lehet segíteni. Olvasd fel valamelyik szpikerrel.

— Az már nem lenne az igazi. Inkább lemondok az egésztől.

Érkezésének másnapján látogattam meg először. Ekkor még nem esett át az általános vizsgálaton. A szanatórium vezető-főorvosa (úgy emlékszem Gergely dr. az európai hírű tüdőspecialista) lekötelezően meleg, kollegiális fogadtatásban részesítette. A vizsgálat eredményét második látogatásom alkalmával — ha jól emlékszem két nappal később — tudtam meg magától Kornéltól. Természetesen soha sem hoztam szóba a betegségét, most azonban ő maga kezdett beszélni róla. Gyönyörű napsütés volt és a tenyőpark fehérre festett padján üldögéltünk. A mosolygó arcú ápolónővér letette Kornél elé a tízóraikat. Feltűnt, hogy milyen étvágytalan a költő.

— Megtörtént a vizsgálat — kezdte halkán és keskeny arca fájdalmasan rándult meg egy pillanatra.

— Nos, mikor utazol Olaszországba utókúrára? — kérdeztem tréfásan, de ő komolyan, szinte kinyilatkoztatásszerűen felelt:

— Soha nem utazom én már Olaszországba!

— Ugyan kérlek, hogy beszélhetsz így. Magad is orvos vagy és a tüdőterápia mai tökéletes módszerei...

— A vizsgálat megvolt. A diagnózis kétségtelen. Parafinterápiával szerettem volna megpróbáltatni, de lehetetlen ez is, mert mind a két tüdőszárny meg van támadva.

— A legkülönösebb — folytatta halkán — hogy otthon, Szivácon 37.4-nél sohasem szökött magasabbra a lázam, itt pedig állandóan 38 és fél körül mozog. A főorvos szerint ezt a fokozottan lázas időszakot hosszabb nyugalmi periódus fogja követni. Persze tudom, hogy

gyógyulást nem remélhetek, sőt munkaképes sem leszek többé. Csak az a kérdés meddig...

Nem fejezte be a mondatot. Messze nézett túl a fákon, tekintete elcsiklott a szerle-szét épült skatulyaházak és modern villák piros palatetői fölött.

Maga is orvos volt, mégis döbbenetesnek tűnt ez a hüvös, tárgyvilagos nyugalom önnön életének megakadályozhatatlan kilobbanásával szemben. „Fogyó élete növekvő lázában” száz százalékos bizonyossággal tudta, hogy menthetetlen, tudta, hogy az ő naptárába már csak hetek, esetleg hónapok aggasztóan rövid dátumai férnek. Látta a röntgenképeket, kérikelhetetlen bizonyossággal tudta, hogy az ő agyában a vérsüllyedés-vizsgálat halálos törtszámait. Nem voltak illúziói, a tüdőbetegek legendás optimizmusát elfojtotta benne az orvos tudása. Mégsem félt. A következő pillanatban már délvidéki irodalmi problémákról, vidám olasz útiélményekről tudott beszélni. Látszott, hogy az új téma nemcsak menekülés számára a folytonos „arra gondolástól”, hanem teljes kikapcsolódás.

— Franciásan finom vendéglátó volt még a szanatóriumban is. Amikor az uzsonnakávéját hozták, mentegetőzve jegyezte meg mindig:

— Sajnos, nem kínálhatok senkit, mert itt minden tele van bacillussal.

Később pedig azt a körülményes és költséges módot eszelte ki, hogy látogatói számára a városból hozatott frissítőket.

A költő egyébként nem volt gazdag ember. A falusi orvos nehezen gyűlő, fáradságos keresményét a gyakran ismétlődő olasz-, görögországi, egyiptomi utak emésztették fel. Sokba került a szivácsi háztartás is, a színvonalas, szolid, de úri életmód és sokba kerültek a könyvek, a vendégek, az utazások. Az előkelő budai szanatóriumban, ahol a főorvostól kezdve az ápolónővérig mindenki gyengéd szeretettel és féltéssel vette körül, természetesen az orvosoknak kijáró nagy árkedvezményt élvezte, de

ez a fél, vagy negyedár is csinos összeget jelentett, különösen abban a gazdasági válságos, szűkpénzű világban.

A szanatóriumi napok egyhangúságát most már sok látogató enyhítette. Fekete Lajos, Csuka Zoltán, Németh László jártak ki hozzá leggyakrabban.

Ducsics Jován, a szerbek nemzetközi híré költője akkoriban Jugoszlávia budapesti követe volt. Kornél Kairóbar, jártában ismerkedett meg vele, amikor Ducsics az egyiptomi kormánynál képviselte Jugoszláviát. Ismeretségük szívélyes, de felületes volt, később azonban — amikor Szenteleky dédelgetett szép tervének a magyar-magyar kultürközlelésnek liszteleket parancsoló jegyében majdnem minden számottevő szerb lírikust konzseniális művészettel tolmácsol magyarul. — leveleztek is.

Szenteleky útlevele lejárfélben volt. Hirtelen fordult olyanra az állapota, hogy szanatóriumi kezelést igényelt, nem volt ideje a sok utánjárást igénylő átlevélmeghosszabbítási processzusra. Megkért, hogy a budapesti jugoszláv követségnél próbáljam meghosszabbítani útlevelét és miután ez akkoriban nem volt olyan egyszerű dolog, egyenesen Ducsics közbenjárását vegyem igénybe, aki bizonyára visszaemlékszik találkozásaikra és levelezésükre. A nehézség főleg abban állt, hogy a követség rendszerint illetéktelennek jelentette ki magát útlevélmeghosszabbítási ügyekben és a meghosszabbítási kéressel az útlevélkiállító hatósághoz utasította a feleket. Ez pedig annyit jelentett, hogy haza kell utazni és újból kezdeni a hosszadalmas és körülmenyes passzuskérést.

A szerb költő-diplomata — mint az első percben kiderült — nemcsak emlékezett Kornélra, hanem ismerte, tisztelte és nagyra is becsülte. Megdöbbenéssel értesült betegségének súlyosbodásáról. Rögtön előállította a követség hatalmas ezüstszürke kocsiját, elhajtatott a Veres Pálné-utcai útlevélosztályra és a tisztviselők nem kis csodálkozására személyesen ütötte bele a megfelelő helyezőket a piros könyvecskébe.

Másnap pedig felautózott a szanatóriumba. Útközben kétszer is megállott a gépkocsi. Először egy előkelő belvárosi könyvkereskedés előtt, ahonnan kiváratva egész nyalábra való vadonatúj megjelenésű francia könyvet raktak az autóba. Az ismert csemegüzetből pedig ingyenségekkel telt jókora csomag került a tágas kocsiülésre.

Beszélgetésük a szanatórium eszöppnyi farsalgójában eleinte szerbül folyt. Kornél hibátlanul, bizonyos könyvizi korrektséggel beszélt szerbül, szökötlésin, fordulatain a nyelvtanok hatása érzett. Párasztotta is az idegen nyelv. Később franciául is váltottak néhány mondatot. Ducsics sok szeretettel és finomsággal igyekezett vígasztalni a költőt. Csodálatos gyógyulásokról beszélt, amelyeknek kóborlásai során tanúja volt.

— Tüdőbetegségekbe az orvostudomány mai fejlettsége mellett már aligha kell belehalni. Ezt egyébként Ön, mint orvos, bizonyára jobban tudja.

Körülbelül ebben a tételben esicsodott ki az a lelkes vígasztalni és meggyőzni akarás, amely kissé túl hosszán ostromolta Kornél fáradt idegeit. Trodalmi és filozófiai kérdéseket is érintettek úgyhogy a valóban jószándékú látogató az idegen nyelv és a látogató feszélyezón magasállású személye miatt sajnos fárasztó szellemi tornává lett a költő számára.

Másnap mesélte Kornél, hogy a mintegy másfélórás vizit után hat tízeddel magasabbra szökött a láza, mint máskor. Egyébiránt nagyon hálás volt Ducsicsnak készséges segíteniakarásáért.

— Idegen mondatokat ötvözni másfél órán keresztül, udvarias francia frázisokat keresgélri, bizony ez nem nekem való mostanában...

Sokkal inkább pihentette a „földiek“

sűrűn ismétlődő látogatása. Különösen akkor volt elemében, ha a délvidéki irodalomról beszélhetett. Mindig volt egy-két felfedezettje, régiek és újak, akiknek beküldött dolgairól félórát tudott beszélni, noha maga a beszéd is fárasztotta. Szavait sűrűn kísérte jellegzetesen száraz köhéscelés.

Másik öröme: útiélmények színes, szinte riportszerűen élvezetes előadása volt. Ez a sokat utazott, enciklopédikus műveltségű költő és esztéta, az „europeer” fogalmának valóságos megtestesítője, világvizonylatban is remek riportert lehetett volna. Érdekes, hogy még cikkei szinte kivétel nélkül lírai színezésűek, bólogató pálnák, nevető égboltok nosztalgias szerelmének jegyében íródtak. Élőszóval mennyi riportszerűen érdekes, humoros történetkével tudott szolgálni. Sokirányú újságírói érdeklődéssel, nyitott riporterszemmel járta az idegen országokat, örök kár, hogy ilyen irányú írásokkal sohasem próbálkozott. Tintája azürkék volt s amit megjelentetett, bármiről szólt is az írás *poème en prose*-zá nemesült.

Az élőbeszéd villanyáramán azonban eljutottak hozzánk útjának vidáman prózai, vagy humorosan groteszk élményei is. Apró emberekről, hordárokról, gondolásokról, burnuszos arabokról, baksiséhes keleti suhancokról sok élesen jellemző históriája volt. Természetesen az egyes külföldi országok árai is érdekelték, hiszen nem utazott korlátlan csekkönyvvel. Külföldet járó magyarok mosolygós történetkei, apró felsülések, kalandok epigrammatikus éllel szóltak meg előadásában.

Ilyen pillanatokban nevetni is tudott és mi, akik hallgattuk könnyű izével a szánkban, neveltünk vele.

Az „*Égy fája az élet*” feledhetetlen Bogdánkájára sokszor gondoltam ilyenkor. Már régebben tudtam tőle, hogy Bogdánka a tüdővész orvosanhallgató, akinek komoran nemes emléket egyik legszebb és legmélyebb írásában örökítette meg, élő alak volt, egyetemi társa a pesti medikuscévekből. Biztos, hogy a

maga sorsa is felködlött előtte, amikor a víziós sorokat írta a tuberkulózisban meghalt orvosbarátról.

„*Legfájóbb, legkegyetlenebb hullás a mi hullásunk. Heteken, hónapokon át feküdni teljes tudatossággal, hűvös józansággal és várni a szív elfáradását, a gümöbacillusok térhódítását, köhögni, éjjeleket vörasztani az elpusztulás biztos gondolatának társaságában, a hőmérő baljósloán emelkedő híganyát figyelni, tudni a sietős, csunya, kikerülhetetlen meghalást — ezt senkisémmé szenvedni annyi hősiességgel annyi kegyetlen tudatossággal, mint egy orvos. Mindenki szenvedéseit eltörpülnek annak a halálvárásának előtt, aki ismeri a halált a maga meztelen vígasztalanságában.*”

Azután később:

„*Mi orvosok nem járunk meserő országban, mi látjuk és tudjuk, hogy nincs tovább. Mi pucéran, nyitott szemekkel megyünk a feleke szakadék felé. Ezért pusztulunk el mi a leggyomorultabban. Ó, sápadt, hangtalan Bogdánka, ime most te is anyagtalattal az anatómiának és prédája a rotadásti keltő mikrobáknak.*”

„*Búsan, borzongva bánunklak, ó Bogdánka. Fülemben Beethoven sötét hangjait dörögnek, fejem lecsuklik, mint vígasztalan virág az őszben és megdörzsölöm szemem szögletét.*”

A beszélgetések félórái, a jobb hangulat pillanatai elkövetkeztek és el is múltak a budai szanatóriumban. A könnyebb betegek, akik valamennyien fizetélttel és szeretettel vtték körül a költőt, mesélték, hogy Szenteleky hangulata az egyedüllét hosszú napszakaiban, bizony nagyon rossz. Felületes ismerősökkel szemben egyébként sem volt bőbeszédű soha. Hosszú órákon keresztül ült hallgatagon, ha szeme, agya belefáradt egy-egy könyv, kefelevonat, vagy kézirat betürenegetegébe. Az alkonyatba hajló délutánokon, rendelőóra után néha a főorvos fogta karon és fiz-tizenöt perccel sé-

táltak a tágas parkban, halkan beszélgetve.

Az idő már nyárba fordult és Kornél hazakíváncozott, a poros, értetlen, de neki mégis oly kedves Bácskába. Az orvosok nem tettek komolyabb ellenvetést. Bizonyára tudták, miért. Kornél is tudta. Állapota szinte óráról-órára rosszabbodott. Nekünk is, akik csaknem naponta láttuk, meg-megújuló döbbenetet jelentett ez a rohamos leromlás. A beszélgető pillanatok egyre ritkultak, de egyre sokasodtak az apátiás órák.

Külön fülkében fekvő betegként tette

meg az útát hazafelé. A szabadkai állomáson néhány barátja várta. Magyar írók és ujságírók. Pár halk szót váltott velük, szemében felillant az érdeklődés fénye: szűkebb pátriájában volt, amelyet annyira szeretett és amelynek tevényt fektete földjébe annyi dédelgető kedvvel ültetgette az egzotikus virágot: a kultúrát. Fátyolos hangját idézem, amint a baráti vigasztaló szavakra válaszolt:

— Sohasem hagyom el Szivácot többé. Utannak végére értem.

A költő hazaérkezett.

Fuimus.

TUDNI A MINDENT

Neked olyan kevés lett volna, Isten,
megtudnom, hogy mi a Minden.

Szemed jókedvű rebbenése,
egy önfeledt ezred pillanat
és ma már tudnám, hogy iszonyat,
vagy fenséges elpusztulás-e
a halál.

Perccel az utolsó perc előtt
érezni-e: na, itt van, vége.
Vagy valami szép hülyeséggel
játsszik az eszem: vajh!, mi lesz
ebédre?

S míg testem lefordul a székről,
mint egy megingatott teli zsák,
kóvályog-e tényleg a lélek
a test körül s csodálkozik-e:
ejnye hát!

Vagy széjjel nez es vállat raidit:
most már mindegy, gyeriünk barátom,
Neki uget a végtelennek
s szélrohamma válik egy csillag-
határon.

Neked milyen kevés lett volna, Isten,
megtudnom, hogy mi a Minden.

Bencz Boldizsár.

Szeremlei lakodalom

A színét és erejét veszítő sárközi életben a buján virágzott népszokások még mindig élnek. Némelyik töredékekben, másik csak emlékezetben. De még ezeken is a feledés hantjai csak alig 1–2 évtizedesek. Így aztán nem nehéz őket még a ma középkorú nemzedék vallo-másából is előásni és rekonstruálni. Oly gazdagon termette meg őket annak idején a pompázatosan színes, — a ruház-kodásban is így nyilatkozó — sárközi fantázia, hogy még az utóbbi évtizedek népi dekadenciája és városi romboló-hatása sem tudta őket ilyen hirtelen ki-irtani.

Sárközből egy darab a Bácskába került dunabalparti Szeremle. Lakodalmai mutatják a népében duzzadó és tomboló életet.

*

Természetesen a lakodalomnak előzményei is vannak. S azok se mennek ceremónia és szín nélkül. A népi hagyományok sok-százados utat építettek ki a fiatalok számára.

De mit is beszélünk fiatalokról! A gyermekekkel kell kezdenünk, hiszen a

Lassi csárdás.

Megkötötték neköm a koszorút.

Ága-boga a vállamra borult.

A levele kötényömbé hullott,

Engöm a bu jaj de körülfogott.

párválasztás elkezdődik még az iskolapadban. Az irni-olvasni még alighogy megtanult Istókecsák és Ferikék már tudják, hogy az iskolaudvaron játszadozó

Julisok, Lidik és Vicák közül melyik az ő „szeretőjük“.

A szülők is természetesnek találják ezt, sőt gyakran ők terelik — a birtokviszonyok állása szerint — bizonyos irányba a „fiatalok“ életét. Rosszat természetesen nem kell e szokás és a fönti elnevezés mögött gyanítani. Aki a nép nyelvét ismeri, tudja, hogy e „viszony“ alatt egyelőre a tízórai zsiroskenyér megosztását és játszópajtáságot kell értenünk.

A kapcsolat az iskoláskort követő kocsmázások, bálozások és lányokhozjárások által erősödik, ha még nem határozott is végleg a legény *egy leány* mellett. Egy lányosházhoz a legény a pajtásaival jár vasárnap-estéken. Viszont ugyanök más házakhoz is elmennek mindaddig, míg előbb a falu közvéleménye előtt, aztán hivatalosan is ki nem köt a legény egy helyre. Ezek a vasárnap esték ártatlan barátkozásokkal, szórakozásokkal telnek — bent a házban, a szülők szemei előtt. Nem annyira ártatlanok azonban azok a félórák, melyeket a 14–16 éves leány a legényhad kikisérésekor velük a kapu alatt eltölt. Rendes nemi élet folyik ott vasárnap-estéken a vendéglátó leány és sorban valamennyi legényvendége közt — mindkét fél szüleinek tudtával és helyeslésevel. „Hogy mög ne bolondújjon a gyereke!“

*

A kézfogó az első hivatalos lépés a fiatalok közt egymás felé. Előtte való este a lányos szülők vacsorát adnak a szűkebbkörű leendő násznép részére s míg azok bent mulatnak, a „koma-legények“ rossz eserepkeket, fazekakat vernek nagy zajjal az utcakapuzhoz. „Hup-pogtatnak“. — Másnap a lelkész hi-vatalba megy a két fiatal a násznagy és egy bizalmi asszony kíséretében „íratkozni“. Házassági szándéku bejelentése után a lelkész rövid buzdítóbeszédet mond, majd felszólítására a fiatalok

„kiváltják jegyeiket”, azaz kieserélik jegyajándékaikat: a menyasszony díszes „bóti” kendőt ad vőlegényének és két kísérőjének, a vőlegény pedig vagyonához mért pénz-ajándékot ad jegyesének. Ezzel válnak hivatalosan is jegyespárokká, amit a háromszori templomi hirdetés megerősít. Annnyiből is érdekes mozzanat ez, mert külön. — nem-hivatalos — népszokási egyházi liturgia megy itt végbe. A kézfogót nem követi föltétlenül családi eszem-iszom.

A vőlegény a jegyesség ideje alatt „bokrétás kalapot” viselt. Azt mondták az öregek: Volt egy kiló is a „bóti verágbul” való bokrétá: betakarta a fele kalapot. Erről szól a nóta:

*Szerőmlel laponon, laponon
Elbeszött a bokrétás kalapom,
Vödd föl rózsám bokrétás kalapom,
Ügy is tudom, nem soká hordozom.*

(„Megkötötték...” dallamára.)

A lakodalom előtti vasárnap délután folyik le a legénybúcsú-féle koszorúköltés. A délutáni templom után a vőlegény és legénybarátai a „vőfényekkel” és „násznagyokkal” együtt zeneszóval a lányok házhöz vonulnak. A menyasszony összes nyoszolyóival — kalácsalborral vár rájuk. Ők már megérdemlik mind a kalácsot, mind a bort mert nótás jókedvvel „munkájukat” már elvégezték. Munkájuk, a koszorúköltés abból állott, hogy hosszú rozsmaring-ágakat aranyporoztak be.

— Nem is látszott a rozsmaring az aranytul. Valami igön szép vót!

Aranyporozás közben szállt végetnemévrőn a dal:

Az aranyozott rozsmaringágak a nótaszóval megérkező legények kalapjára kerülnek díszül. Régebben a legények kék (bóti) festős kőtényt viseltek elől lelőgő piros szőrmažzaggal, később ők is, mint a lányok, fehérét. A mőnyecsckék, mint pl. a vőférné, akiket megillet ez alkalmon való jelenlét, szőttes abroszl kőtnek maguk elé, — némelyik 4—5-öt is: alul a legszebb, följobb mindig egyszerűbb.

Szíves hívogatásra kerül beljebb a legénysereg:

— Kerűjjenek bejebb, gyűjjenek bejebb ketők! (Régebben kied“őzték a lányok a legényeket.)

Chordás.

Szerőmlel zöld erdőben születtem

Anyám se volt, mégis fölnevelőttem.

Ugy nőttem föl, mint erdőben a gomba,

Volt szeretőm már tízéves koromban!

Evés-ivás-barátkozás után karikába állva táncrapördülnek a lányok. A legények sorban felkérlik őket: a legény a lány keszkenőjét kapja el s úgy próbálja behúzni a táncba, a karikába; a lány tiltakozik, kéretit, húzatja magát: valóságos birkózás fejlődik ki. Ezt így illik!

A borostüvegeket csipkézettészélű karikafánkok díszítik s azokkal a kézben járnak a táncot, régmódiasabban rezesbanda mellett. Később a kocsmában folytatják a táncot. Aranyporozáskor is, később is, még utcai kísérettül is a táncütemrefűjt koszorúköltő nóta szól: Megkötötték nekőm a koszorút...

Az „egyezés” és a „csiszló” olyan szokások, amelyeket már csak az idősebb nemzedék emlékezetéből-emlékeiből lehet előásni. Szívesen és lelkesen mesélnek róla, mert az egyik szencziója volt a lakodalmi eseménynek.

A lakodalom előtt való napon, alkonyatkor a menyasszony „jegyüngőt” küldött a vőlegénynek. Este pedig a vőlegényes ház kiküldöttjei jelentek meg a lányos háznál „csiszló”-ban. A násznagyból, „öregvőfély”-ből és a „kisvőférek”-ből állt a küldöttség, amely ezen az inkább családiasan szűkkörű, trefás

összejövetelen nyújtotta át a menyasszonynak a vőlegényes ház és küldötteinek „ajándékait”. Valami pogánykori szokást gyaníthatunk ebben az ajándékok primitív és babonás jellege miatt. A legfontosabb volt az aranyporozott és felöltötetett, pántlikás csibe. Ahogy csak tudták, fölékesítették a lehető legvénebb tyúkok közül kiválasztott „csibét”. De más tréfás ajándékokat is vittek: dobozba szépen becsomagolt békát, egeret, tollakkal feldíszített sárgarépát, krumpliból kifaragott emberpárt, amiket a megajándékozott ház népe nagy „visongatások” közepette bontott ki. A menyasszonyos ház hasonlókkal viszonozta a kedves ajándékokat.

Ugyanez az összejövetel komolyabb ténykedés lebonyolítására is alkalmul szolgált. Úgy is mondták a „csiszlót”, hogy „mönnek egyezni”. A lányos ház követeli „ágypénzt” és „kapupénzt” követelték, amit a vőlegény apjának kellett fizetni. Tréfás és körmönfont alkudozásra szolgáltattott ez alkalmat. Összeperőlték, néha komolyan is megszólták egymást: nem adnak kapupénzt, mert nincs is kapu, — de megegyeztek 20 — 30 forintot alkudtak ki, meg húst is.

*

Ilyen hosszadalmas bevezetés után érkezik el végre a lakodalom napja. A rokon és jóismerős családokból kerülnek ki a „készítő-asszonyok”, az előző napok előkészítő munkája után most kora reggeltől kezdve lázas munkában vannak a konyha körül.

Öltözik a menyasszony. Nagy, sugaralakú viaszvirágkoszorú a legfőbb ékessége. A régebbi selyem vállkendők, pántlikák újabban elmaradnak az öltözékéből s a fordított tulipánkehely-alakot fehér selyem takarja.

Fontos azonban, hogy az 1 vagy 2 forintos-pengős ezüst otllegyen a menyasszony cipője sarkában. Enélkül ne induljon az esküvőre, hogy meg ne rontsák. De ne maradjon el a másik fontos óvintézkedés sem: kormot kaparnak le a piszkafáról, vízbe teszik és megítatják

a menyasszonnyal. „Hogy meg ne rontsák az úton!”

Megérkeznek a templomhoz. Itt ismét vigyázat! A menyasszony bal-lábal lépje át a templom küszöbét. A néniasszonyok aggódva figyelik, hogy úgy lörtént-e. „Hogy szöröncses lögyön a házassága.”

Még a templomban sem nyughat a habona lelke. A menyasszony még az úrasztala előtt is tartsa magát az öreg szülőkék előírásához, ha jót akar. A vőlegény lábára kell lépnie, ha akár csak finoman, gyengéden, észrevétlenül is. „Hogy ü lögyön a hatalmas a házban.”

Ma az egykés faluban az esküvő is kevés. 8—10 évenként. Az öregek azonban felesillanó szemmel beszélnek arról, amikor 10—14 pár esküdött egyszerre s a nagy sokadalomban megesett bizony nemegyszer, hogy a menyasszony a más vőlegénye mellé került. De azért a házassági hűségén nem esett emiatt csorba.

A templomból a vőlegényes házhoz vezet az út. A zene szól. A táncot az utca porában, útközben is járják. Jótorkú menyecskék meg kurjongatással cifrazzák:

Ez az utca petrezselyöm:

Menyasszonyunk csupa selyöm.

Mire rázeng a kórus:

Hujujujujujujujuj!

Ott felhomokozott udvar és lombátor várja a násznépet. Megérkeznek és már jelentik is nótaszóval a háziaknak:

Nénemasszony adjon Isten jó estét,

*Möghoztuk a barna-piros-mönycskét,
De nem azért hoztuk el, hogy szeressük,
Nénemasszony könnyebbségét keressük.*

Az udvar közepén köcsög várja a fiatal párt s most az egész vendégsereg érdeklődésének ez a központja. A menyasszony háromszor megkerüli a köcsögöt, aztán kettőt hátralép (szertartásosan) és ünneppélyesen fölragja, lehetőleg úgy, hogy összetörjön. Bizonyára ez is szimbólikus aktus, jelentése azonban homályos.

Ezen is átestek. Megérkeztek tehát (A múlt idő jelezze itt a szokás kivesző voltát is) s kezdődött a családrafogadás szertartása, kötött szövegű, ünnepélyes párbeszéddel. A napa „mögémeté“ (megemelte) a menyasszonyt, mire az így kezdte:

— Aggyon Isten, jó estét, Szabó szülém. Elvállal ketők-e cseléggyük után cseléggyüknek?

Napa és ipa: El ám kedves lányom, alig vártunk.

A menyasszony megcsókolta napát, ipát. A padkához vezették, ahol főztek. Kezébe adták a nagy fakanalat, megkevertették vele az ételt, majd megszólalt kötekedve a menyasszony:

— Ezök a szakácsok egy szöm húst se hattak a csonton, mind leötték.

Mire a szakácsok:

— Így is akartuk, lányom, hogy ne jusson a vendégeknek, csak a csontya. De nézd mög leányom a kéményt is.

Menyasszony: Jaj, de kormos.

Szakácsok: Tégöd vártunk rá, leányom.

Így folyt az évődés, de nem sokáig, mert a pompázatos szertartás a következő felvonáshoz érkezett: a mézeskalács osztogatáshoz, amely kedves és édes szokás ma is megvan.

Mosószelet — amin a Dumán a ruhát szokták sukolni. — tesznek a szabadkéményes konyha közepére, leterítik szőttes abrosszal és mellé ültetik — a bejárat és a vendégsereg felé nézve — a vőlegényt és a menyasszonyt. Háromnégy éves, szép kisgyereket ültetnek a menyasszony ölébe, akitől az a szereplésért cifra, hímzett kendőbe kötött almát kap jutalmul. Az új menyecske megszeretgeti az ölében ülőt, „hogy neki is ilyen szép barna gyөрөkeséje legyen!“ Aztán megkezdődik az „osztogatás“. Nagy tálon „puszta-kalácsot“ és másikon mézet tesznek a fiatal pár elé. A kalács a „borsoskalács“ mintájára, két szálból sodrott és perealakra, karikára formált búzakarács. Abból vágnak

már előre falásnyi darabokat, abból márt meg leleglőszőr egyet a menyasszony s adja a vőlegénynek, azután pedig viszont; majd meg mindketlen a sorban eléjük járuló vendégeknek osztogatják a mézbemártott, fehér kalácsfalatokat. „Hogy a szerelmük olyan édes legyen, mint a méz!“

Aztán beültetik a fiatal párt a „házba“, a tükör alá. Ülnek, beszélgetnek, eszegetnek-iszogatnak, téncolnak. A tánc azonban kint, az udvaron felállított ponyva- vagy inkább lombsátorban folyik rezesbanda muzsikája mellett.

*

Ha már szó esett az evés-ivásról, nézzük meg azt is, mi kerül az asztalra ilyenkor.

Az ünnepi menü már a lakodalom napja előtti estén kezdetét veszi. A „késztők“, szakácsok és egyéb befentesek eledele ekkor a pacalleves. Az esküvő napján kocsonyát reggelizik a lakodalmas ház és a szűkebbkörű vendégsereg. A déli étrend: marhahúsleves, de nem tésztával, hanem — falán soha máskor nem divatos — zsemlye-szeletekkel, marhapaprikás kevés krumplival és „puszta-kalács“ (üres-kalács). Az üvegeket, korsókat fonott díszkalácsok ékesítik. A délutáni beszélgetés puszta-kalács és zsírban sült, kiesipkézett kerek fánkok mellett folyik, a sűrű borítalról meg nem feledkezve.

*

Alkonyatkor visszavonul a menyasszony. Következik a „tekerődés“, az asszonnyá-öltözés első lépése. Leveszik róla a menyasszonyi koszorút és pártásfátyolos, gyönyörű, keleties fejdíszbe „tekerőztetik“. Nem mindenki érti az újasszony-öltöztetésnek ezt az igen komplikált művészetét: alig ha három-négy asszony van a faluban, aki meg tudja csinálni.

Hogy az új öltözékben egészen új valaki, újasszony jelenik meg a násznép előtt, azzal is kifejezik szimbólikusan, hogy a menyasszony végigesőkol min-

denkit, a legapróbb gyereket is, a cigányokat is. Aki nem kap esőkot, meg is sértődik, és úgy tartja a közvélemény: méltán.

*

Az estét kitöltő főműsorszám a menyasszonytánc. A lakodalom mindkét háznál folyik; mindkét ház vendégeit részécsíteni kell ebben az örömben is. Úgy szokott lenni, hogy amíg az egyik helyen a tánc folyik, a másik háznál vacsoráznak, és viszont.

— Következik a menyasszonytánc — hirdeti a násznagy. A vőfély pedig már ki is kiáltja:

— Egy forint a menyasszony, ki ad többet érte? — És árvereznek rá. Aki megveszi, a násznagné magasan tartott veres réztespijébe dobja a pénzét, a vőtelérát és táncol a menyasszonnyal, (a többi pedig ki-ki a párjával), míg a nóta végén az újabb kikiáltás nem hangzik:

— Két forint egy hosszú nóta. Ki veszi meg a menyasszonyunkat?

Mikor már mindenki végigtáncoltatta, kezébe fogja a tepsit és megköszöni az adományt, ami minden biztonnyal hozzájárul — különösen szegényebb sorban levőknél — a házasságot elkezdeményezéséhez:

— Köszönöm a kietők hozzám való szívességét!

Mindenki, de különösen a menyasszony megszolgálja, vagy ha már meg-

volt, lefancolja ilyenkorra a vacsorát, a rizsával főzött marhahúslevest és a déliével azonos paprikást. Megéhezeni persze bajos volna, mert az asztal egész idő alatt terítve áll s a pusztakalács mellé mákos és diós kalács, újabban pedig különféle — kerek réztespijében sült — rétesek sorakoznak.

*

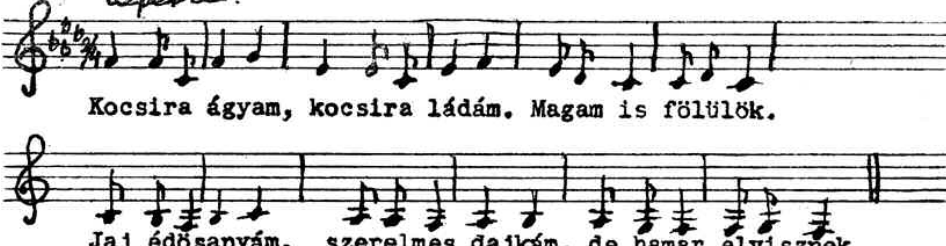
A tánc hajnalig vagy akár reggelig tart. De az ifjú pár — a násznép tréfás, sokszor vaskos kiszólásai közben — elvonul. A régi időben a vőfély fektette le őket a padlason „szómapárnára” (mert a „földszint” zsufolva volt), — két szál gyertya mellé. Anyáról-leányra szálló hagyomány, hogy a menyasszony vetkőzéskor ruháját a vőlegény kalapjára rakja, — „*hogy uralkodjék rajta*”.

*

Esküvő utáni nap mindkét ház násznépe hazatér, de a rendes életmenet még nem áll helyre. „Tikverőre” (tyúkverőre), a maradék elfogyasztására és egy kis utó-mulatozásra összeverődik újra a násznép, máresak azért is, hogy a menyasszony költöztetésében résztvehessen.

Kocsival mennek a menyasszony ágyáért, holmijáért s a hétköznapi foglalatosságból sem hiányzik a ceremónia, bor meg a nóta. Megrakják a szekeret, búcsúzik a legényes ház népe s rázendül a zene. vele a nóta is —:

Szép verse.

Kocsira ágyam, kocsira ládám. Magam is fölülök.

Jaj édősanyám, szerelmes dajkám, de hamar elvissznek.

Befordultak a sarkon. Leszállt a poruk rég. De a nótájuk áthallatszik, meg a ritmikus-verses kurjongatásuk is:

Haj, le-le-le-le-le.

Hullik a levele...

Dr. Tóth Kálmán.

Az Újvidéki Keleti Kereskedelmi Főiskola

Délvidékünk megkapta első magyar főiskoláját. A jugoszláv uralom alatt volt ugyan Szabadkán egy jogi fakultás, mint a belgrádi tudományegyetem kikülönített kara, de annak mintegy 300 hallgatója között magyar nemzetiségű alig 30—40 akad. A szegedi és pécsi egyetemek között ennek az önálló jogi karnak fenntartása nem lett volna gazdaságos, viszont felszámolásával Szabadka városa olyan új iskolaintézményhez jutott — az ország második állami óvónőképző intézetéhez, — ami sokban kárpótolta a „mezei jogászok” elhúzódtát hadáért.

Nyilvánvaló volt azonban, hogy a visszakerült Délvidéket nem lehet a nemzeti művelődés legmagasabb fokát jelentő felsőoktatásügyi intézmény nélkül hagyni. Végigjárván a déli országrész városait, úgy tetszett, hogy egy ilyen intézménynek legmegfelelőbb székhelye Újvidék lehet. E városok közül Újvidék a legvárosiasabb. Századok óta fejlett kereskedelme és ipara, a jómódú polgárság magasabb színvonalú élete olyan környezetet biztosítana itt egy kulturális intézmény részére, amit a többi u. n. alföldi jellegű városban nem igen találhatunk meg. Nagyszámú iskolái is biztosítani tudják, hogy egy főiskolának már a helyi keretéből is kellő növények adódik. A hely hát biztosítva látszott: de kézenfekvő volt az is, hogy ez az ipari és kereskedelmi gócpont, — múltjánál és a vidéket benépesítő lakosság érdeklődési körénél, vállalkozói szelleménél, gazdasági hajlamánál fogva, — egy gazdasági irányú főiskolát kapjon, mégpedig olyan szerkezetűt és hivatásút, amelyik különlegesen is megfelel Újvidék geopolitikai helyzetének.

Ez a város itt fekszik annak a Dunának partjainál, amelyik valószínűleg összeköti Keletet a Nyugattal. Ma azonkívül hazánk déli kapuja is: ideérkezik meg Keletről az utas először, aki Nyugatra vágyódik. És a számára annyiszor

megálmódott, ismeretlen és titokzatosan nagyszerű „Nyugat”-nak Újvidéken való bemutatkozása nem hátrányos a magyarságra nézve. Hiszen Újvidék valóban „város”, a városiaság minden külső ismertető jelével: életritmusa, forgalma, társadalmi élete lüktető és európai színvonalú; lakói vendégszeretőek és kitárt szívűek. Az idegen szívesen van itt és szívesen tér ide vissza. Aki pedig Kelet felé indul, itt búcsúzik el Nyugattól. Kulturánk és a nyugati civilizáció itt váltják egymást azzal a kultúrával, amit viszont mi tartunk különösnek, exotikusnak, „keletinek”. Ha a technikai civilizációnak talán nem is egyforma, azt azonban semmiképpen sem lehetne állítani, hogy ez a kultúra alacsonyabb volna, mint a miénk; egy azonban biztos, hogy — más. Ezen a Dunán valamikor evezősgályák, majd lovaktól vontatott dereglyék, később lapátos kerekű gőzösök, majd legújabbban korszerű tengergyáró hajók szállítják le- és fölfelé az árukat. Csak ettől a várostól és szorgalmas, vállalkozó szellemű polgárságától és derék magisztrátusától függ, hogy ezek a hajók itt rakodjanak be és ki, és a létesítendő szabadkikötő révén az egész Délmagyarország fellendülését és újabb gazdagságot árasztó központjává erősítsék Újvidéket. A nagy, immár földrészeket összekötő vasútvonalak itt mennek át egyrészt Konstantinápolyon keresztül most már majdnem Középázsiaig, másrészt Hamburgból indulóan Szalonikán keresztül a görög félsziget déli esüskéig. A korszerű, új nemzetközi autótut lehetővé teszi, hogy a Keletre induló gazdag nyugatiak itt is megálljanak, pénzt hagyva a vendéglátó iparosoknál és felejthetetlen emléket vive magukkal messzi útjukra. Ha mindezt jól átgondoljuk, még közelebb juthatunk az új főiskola nemzeti feladatának megálmódásában: a Kelet felé irányuló új, szakképzettségében kitűnő, életformájában pedig lelkes és áldozatos szellemű

magyar kereskedő nemzedéket, amelyik azon az úton haladva, amelyen valamikor hódoltattuk Havasföldet, Északbulgáriát, a macsói és ozorai bánságokat, Szerbiát és a Ráma- királyságot és leereszkedtünk a Dalmát-tengerpartokra is, most már nem a fegyverek erejével, hanem a magyar ipar és mezőgazdaságunk verhetetlen termékeivel és a magyar kereskedők kiváló szakképzettségével hódoltassa a Balkánt és a Közel-Keletet a magyar gazdasági expanzió szolgálatában.

Már a századfordulókör kitűnt, hogy ipari termékeinkkel a nyugati államok felé nem tudunk szélesebb utakat törni és így e téren is ugyanazt a tradicionális politikát kell folytatni, mint ami már az Árpádok elkezdettek: a Balkán és a Kelet gazdasági megszervezésére lehetett csak gondolni. A magyar gazdasági imperializmusnak első céltudatos megfogalmazása a „Keletre magyar” jelszava volt. Ipari termékeinkkel, bányászattal és — amennyiben lehetséges — mezőgazdaságunk terményeivel is elsősorban a keleti és balkáni államok még nálunk is kezdetlegesebb gazdasági életterébe kell tehát behatolnunk és nekünk, a magyar vállalkozóknak és kereskedőknek kell azoknak lennünk, akiknek bevonásával és útján ilyen irányú szükségleteiket ezek az államok elsősorban ki tudják elégíteni. Ezekből az elgondolásokból született meg a budapesti Keleti Kereskedelmi Akadémia, majd közvetlenül az első világháború kitörése előtt a fiumei Magyar Királyi Kiviteli Akadémia. A trianoni békediktátum országosonkító rendelkezései exportlehetőségeinket is szinte egyik napról a másikra megszüntették, az új imperiumok is lezárták előttünk határaikat, elvesztettük Fiumét is és így megszüntette működését az említett két intézmény, amely hivatva volt a magyar gazdasági expanzió vezérkarát és harcosait kiképezni. A négyszeres országgyarapodás után szerencsésen megváltozván azok a körülmények, amelyek bezáratták az említett akadémia kapuit, Szinyei Mer-

se Jenő közoktatásügyi miniszterünk olyan intézmény életre hívására tett előterjesztést a Kormányzó Úr Ó Főméltóságának, amely egybefogva a két régebbi alapítás feladatait, korszerű keretben biztosítsa, — amint a Szervezeti Szabályzat mondja —: „hogy széleskörű kereskedelmi szakképzést nyújtson, ezzel hallgatóit a gazdasági életpályára eredményesen előkészítse és egyszermind a magyar állam és társadalom számára hazafias, nemzethű és erkölcsös tagokat neveljen. Különösen feladatát a főiskolának a balkáni és középkeleti államokban élő népek nyelvének tanítása, hogy ezáltal a Kelet felé irányuló magyar kereskedelmi kapcsolatok fenntartására és fejlesztésére alkalmas szakembereket képezzen.”

1942 november hó 8-án nyílt meg az új Főiskola az u. n. Báni-páloa termében. Rendes hallgatókul középiskolában, vagy tanítóképzőben érettségit vagy képesítést szerzett fiú- és leánynövendékek vehetők fel. A tanulmányi idő két évszempont. A kötelező tárgyak óraszámja az első félévben 27, a másodikban 25. Ezek a következők: az I. évfolyamban — közgazdaságtan a gazdaságtörténettel, üzembizdaságtan és kereskedelmi technikai gyakorlatok (számvitel, levelezés), mágnjog, kereskedelmi és váltójog, gazdaságföldrajz különös tekintettel a Balkánra, kereskedelmi számtan gyakorlatokkal, közlekedéstan és politika különös tekintettel Déikeleteurópára: a II. évfolyamban — közgazdasági és külkereskedelmi politika, pénzügytan és pénzügyi jog, üzembizdaságtan (piackutatás, mérlegtan), kereskedelmi és váltójog, nemzetközi és összehasonlító gazdasági jog, kereskedelmi számtan, nemzetközi fizetőforgalom, gazdaságföldrajz különös tekintettel a Közel-Keletre. Ezekon kívül mindenki köteles hallgatni egy nyugat-európai (német, olasz, francia, angol) és egy keleti nyelvet. Egyelőre a horvát, illetve a szerb, az orosz és a román, valamint a finn és a bolgár nyelveket lehet tanulni, kiéppül azonban a török, a

görög, az albán, az arab és esetleg a japán nyelv tanítása is.

A gyakorlati kereskedői pályára vagy ipari vállalathoz készülő hallgatók a felsoroltakon kívül az árúismeretet, míg a pénzügyekhez, vagy biztosítási vállalathoz készülő hallgatók a banküzemeltetés és az ezzel kapcsolatos biztosítási számtan tárgyakat kötelesek választani. Nem kötelező tárgyak az I. évfolyamban a közjog és a közigazgatási jog, valamint a híresítés és hírverés, (vagy idegen műszavakkal: a reklám és propaganda), valamint a nem-magyar anyanyelvűek, vagy a nem-magyar iskolát végzettek részére a „magyar nyelvvelhelyesség“ tantárgya. Minden hallgató köteles azonkívül, — szabad választás szerint — valamelyik tanszak tanára által meghirdetett szeminárium heti 2 órát kitevő munkásságában is részt venni. Minden magyar állampolgár férfi hallgató számára kötelező végül a „korszerű honvédelem“ című kollégium hallgatása, amit egy vezérkari tiszt ad elő.

A hallgatók félévenként minden tárgyból kollokválni kötelesek, a második tanév végén pedig záróvizsgálatot tesznek. A záróvizsgálat tárgyai: írásbeliek a következő tárgyakból: a) számvitel és mérlegtan, b) kereskedelmi számtan, c) idegen (nyugati és keleti) nyelvi kereskedelmi levelezés; szóbeliek: a) közgazdaságtan és kereskedelmi politika, b) üzemgazdaságtan, c) kereskedelmi és váltójog, d) gazdasági földrajz és a) vagy árúismeret, vagy banküzemeltetés; gyakorlatiak: a gyors- és gépírás. Az írásbeli vizsgálat tartama tárgyanként 5—5 óra, míg a szóbeli vizsgálat legfeljebb fél óra, ezen időn belül a vizsgáztató addig kérdez, amíg a vizsgázó készültségéről kellő tájékozást nem szerez. A vizsgálat sikeres befejezése után a hallgató „Kereskedelemtudományi Bizonyítványt“ kap, még pedig kitűnő, jeles, vagy jól megfelelt, esetleg csak „megfelelt“ érdemjeggyel.

Az intézet élén Urbányi János dr. igazgató áll, aki a pestszentlőrinczi állami kereskedelmi középiskola igazgatói

székéből nyert ide kinevezést. Együttal ő az üzemgazdaságtan professzora. A jogi tanszékre dr. Julov Jenő mármaros-szigeti törvényszéki bírósági, a gazdaságföldrajzi tanszékre dr. Kádár László egyetemi magántanár, az árúismereti tanszékre dr. Király Sándor a kassai Kereskedelmi Főiskola adjunktusa, a közgazdaságtani tanszékre dr. Tahy István, az Ipartestületek Országos Központjának titkára, a nyelvi tanszékre dr. Berczik Árpád székesfővárosi kereskedelmi középiskolai tanár, végül a kereskedelmi számtani tanszékre dr. Szörcei László, a kassai Kereskedelmi Főiskola tanársegéde nyertek kinevezést.

Az ifjúság szociális viszonyainak figyelembevételével az egyetemeken előírt 232 P. tandíjjal szemben félévenként mindössze 60 P-t kell fizetni. Körösi Csoma Sándor, a nagy Ázsia-kutató tudós nevével elnevezett Diákotthont is állított fel Szinyei Merse Jenő közoktatásügyi miniszter, ahol egyelőre 40, később 80 hallgatót lehet elhelyezni. A menzán kedvezményes ellátásban részesülnek a diákok. A kiváló hallgatók jutalmazására 5 teljesen ingyenes és 10 féldíjas internatusi hely is rendelkezésre áll. De máshonnan is érkeztek ösztöndíjak. A „Németh és Társa“ szállítmányozó cég belfeljárója, Németh János igazgató 12.000 pengőt, Nagykovácsy Milenkó és Juhász István, a Gamma-gyár vezérigazgatója 5—5.000 pengőt, a Budapesti Árú- és Értéktőzsde 1.000 pengőt, a m. kir. kereskedelemügyi miniszter pedig ugyancsak több ösztöndíjat ajánlott fel. A kultuszminisztérium ösztöndíjat rendszeresített azonkívül 2 bolognari és 1—1 török, görög és albán főiskolai hallgató részére is. Remélni lehet hogy azonkívül is mind többen és többen érkeznek majd külföldiek az új főiskolára és viszik el innét a magyar ipar és kereskedelem jó hírnevét.

*

A tudományos és kulturális élet Újvidéken mindig magasfokú volt, ha ennek színezete nem is volt mindig kimondottan magyar jellegű. Ezt a várost

ugyanis a „szerb Athén“-nek szokták emlegetni. Erre azonban mi magyarok is büszkék lehetünk. Mert, amikor az első szerb tudományos egyesület annak idején több mint száz esztendővel ezelőtt itt alakult meg, amikor a szerb irodalom és tudomány alapvető munkáit magyar földön nyomatták ki és a szerb kultúra a Dunán innen is szabadon fejlődhetett, ez mind csak azt mutatja, hogy ezen a földön nem lehet nemzeti-ségi elnyomásról beszélni. Hiszen ime! nem Ó-Szerbiában, hanem ősi magyar földön, a Magyar Birodalom védőszárnyai alatt alakult ki ez a magas idegen kultúra. Az új főiskolának egyik legfontosabb hivatása az oktatáson kívül éppen az kell, hogy legyen, hogy a déli végeken csillogó fénnel gyujtsa meg a ma-

gyar tudományosság és művelődés messze világitó fáklyáját. Kell, hogy ez a vakító öregejű tűzláng átragyogjon túl a Dunán, a Fruskagorán, le egészen a Balkán-hegység és a Földközi-tenger mentére is és idecsábítsa, idehívja, — mint a sötét tengereken a világitótornyok biztos útát jelentő fénye, — a déli és keleti országok Nyugat felé induló fiait. Akkor tehát, amikor egyrészt a főiskola termeiben kell nevelődni annak az új magyar kereskedői generációnak, amely innét induljon a magyar gazdasági impérium szolgálatában Kelet felé, a főiskolának az is a kötelessége, hogy véglegesen reányomja erre a magyar végvárra magasabbrendű kulturánk letörhetetlen bélyegét.

pitéz Nagy Iván dr.

ISTENMÖGÖTTI ÚJ FÉSZÉKBEN

Csak két szobám a bazilikám,
kupolája mohos, eső-ivó cserép,
családi belügyeket vitat meg rajta
egy kopott galamb pár és tíz-husz veréb.

Szük világra pislogó szeme
párkányára gondozatlan szemöldöknek
felmesterkedett a böles iratlan törvény
pár fészket ellene viharnak s ködnek.

Padlás-kórusán művész az ősz,
három regiszteri szél-organán játszik
és valahol a dermesztő végtelenben
oboák és sipok sikolya pázlik.

Születnek vérese vijjogások
a kürtömben s élesen metszik a termet.
Mellém lapul hirtelen s Istent tudakol
harsogó tavaszom: két apró gyermek.

Kérdik az Eget, Istent, Krisztust,
meséljek a nagyszakállu Mikulásról.
Megnyugtató csunya hazugságba kezdek
s a vén galamb-pár krugát a padlásról.

Bencz Boldizsár

Ilonka Pilonka

(Zentai népmese.)

Volt egy keröskedő, egy gazdag ke-
röskedő, és ez elutazott messze útra. Sok
ideig odavót, peccer azt visszafelé jött
hajóval. Akkor az ördög megkísértelte.
Nagyon meleg vót a hajó födélzetén, és
a vizet mindég elzárta tőle. Végére any-
nyira szomjas vót, hogy könyörgött az
Istennek, hogy aggyon neki egy ital vi-
zet. Elébe áll egy kis rongvos emberke:
azt mongya neki: — Mit tunná nekem
anni, hogyha én vízhe jutlatnálak? —
Akkor ő mindönféle kincsöket ígért ne-
ki. De az azt monta, hogy üneki kincs
nem köll. Aggya oda neki azt, amit ő
nem tud a saját házána.

Gondókozásba esett a kereskedő. Nem
tanát olyan cikket, amit ő nem tudott
vóna. Akkor odaígerte neki: — Amit
nem tudok a házná, azt odaadom, csak
vízhö jussak. — Akkor a kis ember el-
tűnt előle és vizet kapott. Akkor má-
birt inni.

Akkor következőbe hazaért. A fele-
sége ment elébe fiákkerral. És mikor
kiszát, a felesége fogatta, és egy tizen-
négy-tizenöt éves fiú meg ott lóháton
gyütt-ment. Kérdezte feleségét, hogy ki-
csoda ez a lovas? Felesége azt monta:
Hát nem tudod, hogy ez a mi gyerme-
künk?

Aszongya: — Erre nem számítottam,
ezt nem tultam. — Akkor megijedt...
Telt, mult az idő, a kereskedő má: fe-
ledkezett az ígéretrű. Telt az idő, és tí-
zennyolcéves lett a gyerek. Ecceresak éj-
jel bekopógtatnak az ablakon. Kiszóll a
kereskedő, hogy ki az?

— Én vagyok — aszongya — az
ígéret adománt vár.

Akkor a kereskedő észhökäpott, meg-
ijelt. Azt monta neki, hogy holnap éjjel
gyűjjen. Másnap éjjel elment, akkorra a
kereskedő szerzett egy cigánygyereket, azt
belerázta zsákba, és kigyguta az abla-
kon. A kisember meg a vállára kapta,
szalatt vele, repült vele. A szél erőssen

fújt, mivel a cigány haragszik a szélre:
— Fújj, fújj! — aszongya cigánygyerek
a zsákba — ügyse soká fújssz má!

Aszongya: — Mi vagy te, te? — kér-
di a kisember.

— Én — aszongya — válogateit ci-
gánygyerek vagyok.

Akkor ledobta válláról, visszament.
Azt monta a kereskedőnek: — Ne jáce
velem, amit ígérté, azt add, mert rosszú
járssz velem! Akkor mit vót mit tenni,
kiatta a saját gyermekit. Elvitte, és be-
zárta egy kamrába. Akkor másnap reg-
gel elébe hívatja: aszongya: — Bugy-
burjon, János! — ez vót a köszönése,
mer ez ördög vót.

Fiú meg azt monta neki: — Bugy-
burjon neked is, te vén kutya.

— Ná — aszongya — János, ezért
meg fogsz lakolni, ezé a szóér. De azér
megkegyelmezek az életednek, ha há-
rom kívánságotat teljesítéd.

Akkor megin elébe hívalta, és azt
monta neki: — Látod azt a nagy erdőt?

Aszongya: — Látom.

— Hát énnekem reggelre ezt az er-
dőt kiüresd, és vesd be köleskásával. Oszl
reggére megérjen a köles, mire én reg-
gelizni akarok, akkorra már egy fazék
főtt köleskása legyen az asztalon. És
visszakísérte kamrába, bezárta. De a
szomszéd szobába ott meg az ördög leg-
kisebb lányának vót a szobájja. Ezt ne-
vezték Ilonka Pilonkának. Az meg bele-
szeretett ebbe a Jánosba. János abba a
kamrába leüt és búsút. Akkor átszól az
az Ilonka Pilonka, hogy: — Mér busúsz
János?

Aszongya: — Usse segíthece rajta!

— Mégis, hátha!

— Te apád — aszongya — olyan
követel tőlem, amit nem lehet megtenni.
— Mégis hát mit követel?

Elmeséte-neki, hogy mit csinájjon az
erdővel, és érett kása legyen, megfőtt ká-
sa reggelre.

Akkor azt monta lány: — Legyé

csak nyugott, majd elintézem én. — Akkor ez az Ilonka Pilonka kigyugta selemkendőjét az ablakonn, arra jelle valamennyi ördög vót a pokolba, az mind odament, és követelték, hogy mi a parancs. Akkor elmonta nekik, hogy ezt az erdőt ki kell irtani, bevetni kölessel és röggére má' fött kása legyen a Lucifernek az asztalán belüle.

Az ördögök széjjel szalattak, mindenki munkához fogott. Reggére má' hozták a nagy bogrács fött kását. János azt megfogta, fölvitte Lucifernek. Meglátta Lucifer: — Na, János, ezt tejjésítelled! Hanem még két feladat van a számodra, ha ezt is elvégzed, akkor megszabadúsz. Nesze — aszongya — két savanyó uborka. Nekem ebbű a két savanyó uborkábű reggére két gordovány eszimat esináj.

Mikor kiment a kamrába, a lánynak mingyá montá. A lány azt montá hogy: — Csak fekügg nyugottan. A lány meginn csak kinyújtotta kendőt az ablakonn, és valamennyi ördög vót a pokolba, mind odament. Kiatta nekik a parancsot, hogy abbu a két uborkábű egy pár eszimat, gordovány eszimat esinájjanak.

Reggére ott vót a pár eszima, Jánosnak csak be kellett vinni. Beköszönt aztán Luciferhő hogy: — Bugyburjon, vén kutyá, itt a eszima.

— Na jó van, János — aszongya. — ezt is tejjésítetted, még egy földadat van. Van nekem — aszongya — az istállóba három lovam, ha azokat mind a hármal meghátalod (rájjuk ülsz), akkor szabad löszöl.

Megörüt a János ennek, mer ű odahaza is jó lovas vót. Vigan ment a kamrájába, kérdezte tüle az Ilonka Pilonka hogy: — Mér vagy olyan vig?

— Hát — aszongya — hogyne vónék vig, mikor az apád mostan ojanmá bizott meg, amit nagyon is szeretek.

— Mond el, hogy mivel bizott meg? — aszongya.

— Hát hogy van neki három lova, hát azt meg köll hátalni, megülni. Ezt én szeretem, — aszongya, — a lovaglást.

— Ne örüjj neki, János, — aszongya — mer ezek nem ojan lovak, mint amijenket te szoktá hátalni, ezet te nem bírod meghátalni, mer ezek vadak. Az egyik ló én leszek, — lóvé leszek változva, a másik kettő meg a két néném, és minden áron azon leszünk, hogy vesszé. Azt javasolom — aszongya — hogyha szerece, vigyél magaddal és szökjünk meg.

Útra akartak kelni, akkor a lány, az Ilonka Pilonka köpött egyvet a szobába, és ráparancsolt arra a köpésre: — Hogyha kérdezi atyám, hogy mit csinász, Ilonka Pilonka, mondd azt, hogy fűsüködök. — Akkor köpött egyvet a konyhába, arra meg úgy parancsolt: — Ha kérdezi atyám, hogy mit csinász, Ilonka Pilonka, azt mond, hogy főzök. — Még egyvet köpött a konyhába, arra meg ráparancsolt, hogyha kérdezi az apja, hogy mit csinász, Ilonka Pilonka, azt mongya, hogy mosogatok.

Akkor útnak vöttek magukat.

Ilonka Pilonkának az édesanyja az meg ódalba lökte az apját, a Lucifert: — Kejj föl, te vén disznó. Szökik az Ilonka Pilonka a Jánossal!

Kiment a Lucifer, beszölt az ablakon: Micsinász, Ilonka Pilonka?

A nyál meg belürü azt mongya, hogy fűsüködök.

Akkor bement, megkorholla feleségét, hogy mér zavarja az álmát, mikor Ilonka Pilonka még fűsüködik.

Alighogy elalutt, meginn főkejtötte az asszony: — Kejj fő, te vén huncfut, mer szökik az Ilonka Pilonka a Jánossal!

Megint kimén az öreg, szól, hogy micsinász, Ilonka Pilonka?

Nyál meg a konyhába azt mongya, hogy főzök.

Meginn bemen, mekkorholla az asszonyt, mér zavarja az álmát. Alighogy elalutt, meginn fölkelte avén ördögné. — Kejj fő, te vén huncfut, mer szökik az Ilonka Pilonka a Jánossal!

Meginn kiment: — Micsinász, Ilonka Pilonka?

Nyál aszongya: — Mosogatok.

Akkor elrakta az öregasszonyt, meg-

verte és újra lefeküött. Na és az öregasszony nyugtalanzkodott, megint főkejtette, hogy szökik a Jánossá az Ilonka Pilonka.

Megin megkérdi, hogy: Micsinász, Ilonka Pilonka?

Nem szól senki semmit.

Akkor Lucifer azt mongya feleséginek, hogy: — Igazad vót, elszöktek, hanem megyek utánuk. — Akkor kerekedett egy főjhő, Lucifer ráút, és gyorsan ment utánuk.

Aszongya az Ilonka Pilonka Jánosnak: Nézz vissza, — aszongya, — János, mit lácc, mer nagyon ég a jobb képem!

— Nem látok egyebet — aszongya. — csak egy fekete fölht, gyorsan halad felénk.

— No az, — aszongya — az én apám. Most majd én — aszongya — elváltok egy kápolnájé, te meg egy öreg baráté. Ha azt kérdi, hogy nem láttá-e ére két fiatal elmenni, azt mondd, hogy akkor láttá, mikor ezt a kápolnát keztek csináni.

Leis szát ott a Lucifer, és kérdezte, hogy nem-e látott két fiatal ére menni?

Az öreg barát meg aszongya, hogy ű bizon láttá, mikor azt a kápolnát építették.

Lucifer meg aszongya: — Te vén marha, ez most vót, ezt a kápolnát meg mikor csinálták! — Visszafordút.

Othun kérdezi a felesége Lucifer: — Na — aszongya — nem tanátad?

— Nem tanátam egyebet — aszongya — csak egy rozoga kápolnát, meg egy öreg barátot. Kérdeztem tüle, nem-e látta őket. Azt monta, de látta, amikor azt a kápolnát építették. A vén bolond, hiszen ez 'most vót!

Bolondabb vagy te, mind az a barát vót, mer azok vótak. A barát vót a János, hanem csak menny utánuk, — aszongya.

Megin ott kerekedett egy főjhő, ment utánuk. Akkor meg az Ilonka Pilonka lóje vót változva, a János út a tetejin. — Na — aszongya — nézzé vissza, János, nagyon ég — aszongya — a jobb

képem.

— Megin nem látok egyebet, mind egy fekete felleget.

— Na az meginn az apám — aszongya. — Most — aszongya — én elváltok egy farka birkájé, te meg egy öreg juhásszé. És majd lessz a birkák között egy öreg birka. és ha majd kérdozi a Lucifer, apám, hogy nem-e láttá ére két fiatal, akkor te azt mondd, hogy: de bizon láttam, amikor ez az öreg birka az első bárányt ellötte, és ez az összes birka mind ennek az egy birkának a fiai.

Le is szát ott a Lucifer, és kérdozte az öreg juhászt, hogy nem-e látott ára egy pár fiatal?

— De bizon láttam, mikor ez az öreg birka az első bárányt ellötte, és ez az összes birka mind ennek a fia.

— Ó, te vén bolond, ez mos vót!

Akkor visszafordút és hazament: kérdezte felesége, tanákozott-e velük

Aszongya: — Nem tanákoztam üvelük, hanem egy öreg juhással, egy vén bolonddal — aszongya. — Aszongya, hogy akkor látta őket — vót ott egy öreg birka — amikor az első bárányt ellötte; egy nagy farka birka vót ott az mind annak a fia. Mikor lehetett az!

Aszongya felesége: — Bolondabb vagy te mind az vót, mer azok vótak; az öreg juhász vót a János. Majd elmék én magam — aszongya.

Kerekedett egy két főjhő, az öregasszony tetejibe út, ment gyorsan.

Eccer aszongya Ilonka Pilonka: — Nézz vissza, János, mit lácc, nagyon ég a bal képem.

— Nem látok egyebet. — aszongya — egy két fölleget, nagyon gyorsan gyün felénk.

— Na az az én anyám — aszongya. — Most — aszongya — majd én elváltok egy kácsájé, te elváltozol egy tóje. Én majd uszkálok — aszongya — a vízbe.

Le is szát ott az öreg ördögné, egyre csalogatta ki a kácsát: — Gyere ki, édös lányom, megbocsájtok mindönt, csak gyere ki.

De a kácsa csak egyre benn uszkát a tó közepin.

— No ha — aszongya — nem gyüssz ki, — az öreg ördögné monta — akkor felejesen é mindenki!

Kácsa meg azt monta neki: — Te meg pukkanj föl, mire hazaérsz!

Alighogy elindút az anyja, egyet nagyot zörrent, főpukkant, lepottyant!

Ők meg szerencsésen hazaértek a legénnek a városába, és a legén nem akarta, a János, csak úgy egyszerűen hazavinni a szülői házhoz, egy szállodába bérölt neki egy szobát, és otthagya.

Mikor hazaért, meglőlt a nagy öröm szüleinek, és mingyá azon törték a fejüket, hogy nősicesék. De János má úgy elfelejtötte Ilonka Pilonkát a szállodá-

ba, hogy kigyűtt — megfogta az anyjátok Ilonka Pilonkát — hogy mire má hazaért, nem is tulta, hogy az is létezik. És meg is nősítették. Mikor mentek az esküvőre, gyalogszerrel mentek, és az előtt a szálloda előtt kellett elmenni, amellikbe vót az emeleten az Ilonka Pilonka. De má a szobába Ilonka Pilonka annyi könnyet ejtött, hogy térdig járt a vízbe. Mikor ott mönt a lakodalmas nép, ő meg nézött ki az ablakonn, akkor is ritt, hát egy könnyesepp ráesett Jánosnak az arcára véletlenül. Akkor föltekintett János, és meglátta Ilonka Pilonkát. Akkor rögtön otthagvott mindönkit, és főlzalatt, levezette, és avval ment az esküvőre. Megeskűttek, és talán még máma is élnek, ha meg nem haltak.

Banó István.

NE SZERESSEN ENGEMET SENKI!

Ne szeressen engemet senki,
nem vagyok agg s gyerek!
Valamennyi tettemért csupán
Istennek felelek.

Minden mosoly úgy sújt orcámra
mihtha egy-egy kemény
eszméltető kövecske lenne:
jai, hol vétettem én?

Engesztelni vagy cinkosául
fogadni mosolyog?
Ei, ne lássam, tovább, előre,
én meg nem állhatok!

Ne szeressen engemet senki!
Adós csak én vagyok,
csak én égjek izzón mint éjben
szikrázó csillagok.

Csordás Nagy Dezső

A délvidéki magyar irodalom és a közélet*

A különböző korok irodalmi felfogása mindig visszatükrözi az illető kor életének problémáit. Problémátlan az irodalma is. A polgári jólét és megelégedett nyugalom korszakában az irodalom legtöbbször mozdulatlanul látszik. Az ilyen aranykorok felfogása szerint az irodalmak szerepe csak az, hogy megnyerje az olvasó tetszését és szórakoztasson. A magyar irodalomnak is volt már ilyen kora. A múlt század nyolcvanas, kilencvenes éveiben derűs mosoly fátyolozta be a jámbor palócok, Gyurkovits-fiúk és leányok és más ezekhez hasonló termékek irodalmát. E kornak nem volt nagyobb kívánsága, csak annyi, hogy egy versnek csinosnak, tetszetősnek kell lenni.

Az arany derűbe vesző jólét, mintha csak újabb évezredre volna biztosítva fajtánk jövője, nem vette észre, hogy az irodalomnak más szerepe is van, hogy egy vers löbb is lehet, mint csinos. Hogy egy vers más is lehet, komolyabb, veszedelmesebb valami, semhogy a csinosság fogalmával kifejezhetnők, hogy egy versben rejtett szellemi energiák lehetnek felhalmozva, melyek tömegeket tudnak megmozgatni, hogy egy költemény paraszat vihet egy későbbi nagy tűzhöz, hogy előkészítheti a lelkeket egy nagy társadalmi átalakulásra, azt ebben a korban ilyen felfogással nem vehették észre.

Az órák kerekai azonban tovább forogtak és az idővel haladt az élet. Az általános falusi-vidéki világnézet helyébe új, idegenszerű, világvárosi, európai világnézet lépett. A Petőfiből indult s Arany által klasszikus magaslatokig fejlesztett, de követőik által sablonná súlylyesztett népies reális irodalmi irány helyébe szintén egy új, komplikáltabb, nyugtalanabb, európaibb, disszonanciákkal kevert irány lépett. A XX. század kritikusaí ilyenformán azon vették észre magukat, hogy benne vannak egy

nagy irodalmi átalakulás korszakában. Látniuk kellett, hogy részesei egy stílusforradalomnak, mely a klasszikus realizmus és materializmus világos tájairól a romantika esodáinak sűrűségébe vezeti az olvasót. Meg kellett érteniök, hogy van másféle költészet is, mint az amelyik az élet valóságait a látott és hallott realitásokat írja le. Meg kellett magyarázniök, hogy az új költészet a maga érzéseit látomásokban éli ki, víziókkal, irreális képek hangulatával nem érzékelteti, hanem sejteti. Ez a sejtelmek új művésze. Ma már nyilvánvaló, hogy Adyt és társait nem lehet úgy nézni és érteni, mint Petőfit. Petőfi Temetésre szól az ének, vagy Befordultam a könyhára egy-egy reális élményt rögzítenek meg pillanatképszerűen. Ha azonban Adytól olvasunk egy verset, mondjuk: Az elsüllyedt utak címűt, látnunk kell mennyire irreális, nem való világ Ady világa. A titkok nagy mezője, a vak bozót, a vak sötét puszta amit lapos, a esőndes udvar, a vén kapu, mind mind jelentőségek hordozói, egy hívő babonás lélek látomásai, melyek a valóság felfokozott erejével hatnak, s melyeknek elhívése azt a jelentést hordozza, hogy a költő égbetörő útján elszakadt a realitások földjétől, a multtól, amikor prófétaí útjára elindult.

Az irodalomtudomány idegenkedve fogadta ezt az új kifejezési módot, de aztán tisztázta a kérdést, megmagyarázta, hogy miben áll a szimbolizmus, megmagyarázta Ady költészetét és az egész új irodalmi irányt.

Trianon a magyar költőket és írókat egészen új váratlan helyzetbe hozta és azok az írók, akik a trianoni határ által a szerb megszállás alatt álló Délvidéken kényszerültek élni és dolgozni, természetesen a hiteni élet, a délvidéki magyarság sorskérdéseit dolgozták fel

* Bogner József ezt az előadást a szabadkai Kalangya-matinén tartotta meg.

műveikben és énekelték meg. Visszhangot találtak a délvidéki írók és költők műveiben a délvidéki magyarok fájdalmi és mindazok a kérdések, amelyek a magyarság társadalmi, vagy politikai életében felmerültek.

Mint a magyar irodalomtudomány egyik szerény művelője, szomorúan valom be hallgatóimnak, hogy mi, délvidéki tanáreberek nem dolgoztuk fel és nem magyaráztuk meg a délvidéki költők és írók műveit és nem foglalkoztunk velük annyit, amennyit foglalkoznunk kellett volna, hogy reá irányítsuk a magyarság minden rétegének a figyelmét. Meggyőződésém, hogy ezeket a főadatokat el kell, hogy végezzük, alóluk kibújnunk nem szabad és nem lehet. Ki értse meg és ki magyarázza meg a délvidéki írók és költők műveit, ha nem azok az irodalommal foglalkozók, akiket a sors éppen úgy megszállott területre lánccolt, mint az írókat és költőket. A rejtett energiák, amelyekről a bevezetőm elején szólottam, a délvidéki költők műveiben is megvoltak Szenteleky ákácai, amelyeket vihar és fejsze egyaránt irtott és pusztított, éppen úgy szimbolumoktól voltak terhesekek, s a tépelt és mindenki által pusztított magyart állították szemünk elé.

A délvidéki magyar irodalom közreműködését nem nélkülözheti ma sem a közelétünk.

A délvidéki magyar irodalom olyan problémákat is tárgyalhat, és olyan kérdéseket is vetíthet az olvasók szemé elé, amelyeket talán sem a politikus, sem pedig a hatósági személy hem vesz észre. Itt nálunk a Délvidéken, ahol rajtunk magyarokon kívül nemzetiségek is élnek, a politikus nem nélkülözheti az író és a költő közreműködését, mert az ő munkájuk a nemzeti öntudat ébrentartásában éppen úgy segítő eszköz, ma, mint ahogy a megszállás alatt, amikor politikai életet nem élhettünk, ilyen irányú vágyaink és problémáinknak egyedüli kitejezője volt.

A politikus realizálja azokat a gondolatokat, amelyeket az író átél és megír, a költő munkája egymást kiegészíti és ha az egyik a másikról nem vesz tudomást, nemesak saját magának és társainak árt, de árt az egész magyarságnak tekintet nélkül, hogy az a Délvidéken él-e vagy sem. A közvéleményt előkészíteni, a közvéleményt kellőleg felvilágosítani a politikus csak az írók és költők segítségével tudja.

A délvidéki írók és költők, valamint a politikusok együttműködésének szükségességét hangoztatva fejezem be mai bevezetőmet azzal a biztos tudattal, hogy a délvidéki írók és költők művei beszédesen fogják bizonyítani, hogy érdemes volt őket meghallgatni.

Bogner József.

MIATTATOK SZÜLETTEM

Miattatok születtem s állok sorba,
De nem vagyok egy veletlek!
Ne hidd, hogy téged rendelt uralnom, csorda
ki elbocsátott engemet!

Ne várd, hogy én koccintsak véled,
ne lesd, hogy hulljon, könnyemet;
tépje ki Isten-inkább, semhogy
sírní engedie szememet!

De tudom már, tudom, hogy élve-halva
sorsom örökre egy veled:
aludj, ám én kiáltok újra, újra
és indulsz, hogyha én megyek!

Csordás Nagy Dezső.

Mijó verklis volt, amióta ismertem, egyszerű és félszeg öreg fiú, utálta a lányokat, sőt a fejét is elfordította, mikor művészetének jutalmazásául pénzdarabot nyújtottak át neki. Ha kifogásolták, hogy ócska a műsora, mi lesz már a modern slágerekkel. — Mijó dörmögött valami jó-jó félet, de a kívánt dalokat beszerezte. Ezek a verklis olyan ravasz szerkezetek voltak, hogy az ember ámulatba esett, mikor Mijót valamely módon megvesztegetve, felnyitották a fedelét. Nem lehetett ott mást látni, csak hengereket kiálló szegekkel, de azok is úgy szerteszét helyezve. — mondhatnám akkori benyomásom szerint, hogy rendszertelenül, — hogy tudós legyen, aki kitalálja, miképpen szívárognak elő mégis közreműködésükkel a megfelelő dallamok.

Megvesztegetni pedig Mijót csakis a galambászat terén lehetett. Ez volt a szenvedélye, ő a tudósa, mert rendelkezett mindazon ismeretekkel, amik a galambokra vonatkoznak, beszélgetett velük s azok jól ismerték.

Dass ist die Liebe... újjongott a verklis, magyarázva, hogy ez a tulajdonság, vagy érzés, — magam se tudom már, mi csoda. — milyen mélyen beleveszi magát a szívekbe, mikor a fogantyú akadozni kezdett Mijó kezében, ő maga pedig az égboltozatnak szegezve tekintetet, éleset fűttenett.

Abban a pillanában úgy vágott le hozzá a levegőből egy takaros kis vörös purcni, mint a sólyom és megült a verklis. Mijó szüneteltette a dalt, zsebéből búzaszemeket szedett elő, a madarat vele megkínálta. Majd szájába vette a csőret.

Megsimogatta, tenyerén tartva kinyújtotta, a galamb pedig megrázta magát és nekivágott az ég tengerének.

— Hogyan csináltad, Mijó? — kérdeztük álmélkodva, mert mi hiába fűtültünk esetleg élesebbet is, soha hoz-

zánk galamb le nem éreszkedett, de még a közelben levők is elmenekültek.

— Ismernek, — felelte Mijó, — mert az enyémekek és tudják, hogy szeretem őket.

— Hiszen mi is szeretjük!

— De meg is eszitek, disznók. Az pedig nagy különbség.

Ruhára pénzt nem költött Mijó, mindig megkapta valakinek a viselését, ennivalója is jutott, főleg ha ebéd idején került ismerős tájakra, a pénzt így galambokra fordíthatta. A rác-negyedben lakott egy szimpla kis ház fenekén, szobája valamikor fészter lehetett, szalmazsákja benne az egyellen bútordarab, de apróbb szolgálatok fejében az úváron tarthatta a galamb-ducát. Rendes galamb-duc volt ez, hasztalan magyaráznám részleteesebben, hosszú oszlopon amolyan világító-torony féle, hatszögletű. aztán kis ablakok rajta, hogy a galambok fészükbe vonulhassanak.

Mijó őrizte a házat is, ami főleg éjszaka jelentett hasznát, mert éberebben nálánál senki sem aludt. Ha zaj hallatszott a ducból, vagy akár csak a legkisebb nesz is, már talpon volt és feszülten figyelte, mi lehet az? Beteg valamelyik kedvenc, vagy vesztély fenyegeti a kincsállományt? Miféle madarak húznak ott a sötétben, szelid éjszakai vándorok, vagy gonosz hajlamú rablók? A szomszédos kertek felől is gyanús árnyak vetődnek erre, valahol az ölben a malacok felsívítanak, de nyilván csak kölykét rúgta meg a vén koca. A kertek egyvégben húzódtak külön kerítések nélkül, igen alkalmasan lopó népeknek arra, hogy ott tegyenek látogatást, ahol akarnak. Mijó észrevette és szemmel tartotta őket, dolgaikba azért bele nem avatkozván. Járjanak a tiltott hasznuk, vagy a tilos szerelmük után, de ide ne jöjjenek. Csak akkor csóválta a fejét, ha egész közel merészkedtek. Puskát nem tartott, félt tőle, de beugrott az odújá-

ba és mérgesen csavart egyet a verklein. Az éjszakában felsíró melódiarészlettel adta tudtára mindenkinek, hogy ébren van és vigyáz. Tanácsos lesz odébb állni.

Alapjában véve szegény volt ez a fertály, a módosabb rációk nem is itt laktak, hanem a vásártér környékén, meg a Begához közel, hogy kurta úton vezesék fürdetésre a lovaikat. Itt lehetett megtalálni a legöregebb asszonyokat, görnyedt hátú és felette hiányos fogu banyákat. Jó időben az utca patkáján ültek és főtt kukoricát majszoltak kínosan örlő munkával, télen a szoba zugában húzódtak meg. Immár kegyelemkenyéren éltek, épp azért alázatos és csendes volt a viselkedésük. Csak házi perapatvarok idején szólaltak meg, hogy ne a lányuknak, hanem a vejüknek adjanak igazat, aki éppen most verte el életé párját.

— Csak igyál fiam. — hizelegtek. — azt teszed, amit akarsz, te vagy a férfi. Asszony az ilyesmibe jussal nem szólhat bele

Szegényesek voltak a náddal fedett házikók is s amikor errefelé tűz ütött ki, nem egyenként égtek le, hanem egész sor egyszerre, hogy úgy mondjam kollektíve. Az önkéntes tűzoltók valamikor felébredtek ugyan az éjszakában, de szolgálati öltönyük kikeresése és rendbehozatala annyi időt vett igénybe, hogy már a lángtenger látványára érkezhettek. A vezényszavaknál csak az égő nádfal pattogott harsányabban, temporementumuk szerint az érdekeltek vagy visítottak, vagy a kezüket tördelték, az érdeklődők meg nem mozdultak volna, viszont a tűz úgy rohant házról-házra, mint lovasgenerális, mikor szemlét tart a kivonult ezred felett s lóháton igyekszik megfelelni szolgálati kötelességének.

De mindenkinél jobban vágatott Mijó a galambduccal. Nagy erejével kitépte az egészszet a földből s rohant vele a biztos távolba.

— Tubi, tubi, — sirta nekik panaszát, — hol vagytok?

A tubik előbb észrevették a veszedelmet és elmenekültek. Magasan keringtek a tűz felett, határozottan meg voltak zavartva, mintha elvesztették volna a tájékozódó képességüket. Aztán éles füttyavatkozott bele a tűz ördögi muzsikájába, minden oktalan teremtmény azt hihette volna, hogy a tűzoltóparancsnok intézkedik az egyesület tolvajnyelvén, egyedül a galambok nem voltak oktalannak, mert felfedezték a biztos helyen Mijót.

Reggelre korom és üszök volt az egész utca, ténfergő emberek piszkálódtak a romok között, mintha ugyan találnának itt valamit, énekelve síró asszonyok mesélték egymásnak ugyanazon szavakkal ugyanazon közismert eseményeket. Mijó azonban már messze járt, vállán hatalmas rúdjaival a galambduc.

— Minden elpusztult? — kérdezték tőle más városrészbeliek, feltisztulván személyében a szemtanút.

— Ühüm. — mondta Mijó és szakása szerint nem nézett a kérdező szemébe. — Hát van kár, van, odaveszett az én verklein is, majd pótolom valahogyan. Új nóta úgy se fért már el benne. De ki adja vissza a purclimat, aki a tűzbe szédült? Ostobák vagytok mindnyájan ahhoz a sok észhez képest, ami benne lakozott. Hogyan heverem ki a csapást, mondjátok meg, hogyan?

A galambducot nekitámasztotta a falnak, fekete vászondarabot húzott elő a zsebéből, feketét, amely fehér lehetett valamikor és sűrűn hullottak a könnyei. Az emberek azt mondták rá, hogy bolond, csak a galambok értették meg, mert körülvették és turbékolni kezdtek, hozzá olyan panaszos hangon, mintha együtt siratnák gazdájukkal a tűzbe dicsőült társukat.

A szegényember élete Bácskában

Irta: Kishéry János

— Na, gyerünk, emberek! — szól oda hozzánk az erdőkerülő csak úgy kutya-futtában, anélkül, hogy egy pillanást vétné ránk. János szolgálatkészen ugrik, egy pillanat múlva már mellette lohol, valóságosan dörgölődik hozzá, mint egy hízelkedő, farkatesóváló kutya.

— De a kolégámat se hagyjuk itt, mert még kárt tenne a kuttyájában. — röhög és mint megértő cinkosára kacint vissza rám. — Mert ettől minden kitélik...

Nyilvánvaló előttem, hogy János az erdőkerülő kegyeit igyekszik megnyerni a maga módján, le akarja kenyerezní. E célból holmi szélelbelélt, jópofának játszik ki engem, akinek a rovására nagyszerűen el lehet szórakozni. Udvari boldokként áll az erdőkerülő rendelkezésére, mert úgy véli, hogy ez a vásott közvetlenség kiválóan alkalmas arra, hogy bizalmasabb viszonyba jusson velem s az jóindulatába fogadjak.

Az erdőkerülő most már valóban figyelmes lesz rám és egy pillanatra hátrafordulva mosolyogva méreget végig tetőtől-talpig, mint akinek most már kulcsa is van hozzám. A várakozása szemmeláthatólag az, hogy a sületlen évődés folytatódjék, én azonban rendkívül kelletlenül, kényszeredetten reagálok. Résen kell lennem, mert János, aki kettesben módfellett tisztel ugyan, de szemtől-szembe a felsőbbbséggel engem is csak olyan mihaszna senkilizának tekint, mint önmagát, elvetemült mindenrekaphatóságában a megalázkodásban és megalázásban nem ismer semmiféle mértéket. Az erdész jóindulatáért udvarolni teljesen feleslegesnek tartom. Amnyit az a fa semmi körülmények között sem ér meg. Különben sem adja ingyen s ha meggondolom, csak a kötelességét teljesíti, amikor rendelkezésünkre áll. Jánost a pokolba kívánom a szolgalelkűségével s hogy lehetőleg minél kevesebb alkalmat

adjak neki a esipkelődésre, jó néhány lépéssel hátramaraödv kövelem őket.

Egy helyen az erdőkerülő, mintha csak véletlenül történne, megáll és a következő kérdést intézi hozzánk:

— Emberek, nem akarnának szillát?

— És egy esomó szilla felé mutat, mely az úttól nem messze látszik. Megnézzük egymást Jánossal. Egyikünk sem mutat valami nagy lelkesedést az ügy iránt. Szillát nem vágtunk ugyan még soha, de a híre éppen elég rossz ahhoz, hogy láttatlanba is idegenkedjünk tőle. Nem a legkiválóbb tüzelőanyag, de ami mégis a legsúlyosabban esik a latba, a legszívósabb fafélék egyike, amelynek széthasogatása emberfeletti munkát igényel. Tünetünk, hümgetünk és csak a fejünk szápora rázásával juttatjuk kifejezésre belső vívódásunkat.

— Olesó. — próbál befolyásolni bennünket az erdőkerülő, akinek ezek az elvénhedt szillák szemmeláthatólag régóta útjában lehetnek már. de eddig még senkit sem sikerült nekiugrasztania.

— Mennyi? — érdeklödi meg János minden eshetőségre.

— Két és fél pengő köbmétere.

Nem lenne éppen drága. Szemügyre vesszük a fákat közelebről is. Van közöttük egy, amelynek a törzse a koronáig legalább tíz méter magas és átlag egy méter átmérőjű. Az erdőkerülőnek az a kikötése, hogy ezt a vastagot feltétlenül ki kell vágnunk, a többiből tejszész szerint válogathatunk, bár ő azt ajánlaná, hogy vágjuk ki valamennyit. jól járunk vele, ő mondja.

— Réti szilla ez. — csak ennyit mondog Jánosnak arra célozva, hogy a réti fa általában sűrűbb és értékesebb, mint a közönséges erdei, minősége felér körülbelül az erdei tölgyével, de egyben azt is hangsúlyozva, hogy a széthasogatása is sokkal bajosabb lesz, mint az erdei szilláé.

— Hát, ahogyan gondolják... lép most vissza az erdőkerülő, megúnva az alkudozást. Határoznunk kell mielőbb és szaporán nézegetünk össze Jánossal, mert ez az egyetlen módja annak, hogy egymással „famácskozzunk”.

— Megpróbáljuk? — kérdezi János, rábámultva a döntés ódiumát.

A vállamat vonogatom. A következő pillanatban János földhözvágja a fűrészelt és a fejszét és kijelenti:

— Itt maradunk! — és hatalmasat köpve a markába, hozzáteszi: — A nem-jóját ennek a szifának!

Az erdőkerülő röviden elbűsüzik tőlünk, megy a dolgára. Magunkra maradunk az erdővel. A nap süt, a levegő elég enyhe, majdnem tavaszias. Kellemes jóérzés az erdőben lenni, a száraz avar csörgése, a távollból visszhangzó fejszekopácsolások nyomán számtalan erdei emlék hangulata éled fel bennem, legszívesebben hangosan elkurjantanám magamat. A vér úgy pezseg az ereimben, mintha ezer hangya mászkálna a bőröm alatt, a munka vad láza hevíti, égnek a türelmetlenségtől, alig várom, hogy hozzáfogjunk. Most már, hogy a döntő elhatározáson túl vagyunk, hajlandó vagyok úgy vélekedni, hogy kitűnő vásárt csaptunk és dícsérem a réti szifla ezernyi jótulajdonságát, áradozva magyarázatom Jánosnak, hogy olyan fa ez, mint a világ, majd meglássa. A fa térfogatát körülbelül négy öltre taksálom. Suttogva, izgatottan tárgyalunk Jánossal, mint az összeesküvők. Egész haditervet dolgozunk ki, minden oldalról meghányjuk-vetjük a dolgot és a többek között máris megállapodunk abban, hogy a fát nem hasogaljuk vékony hasábokra, mert az ilyen öt jó ötvény százalékos levegőt tartalmaz, akármilyen ügyesen rakja is össze az ember, nekünk pedig fára van szükségünk, igaz-e? Az ől összerakását különben is csak ránk kell bízni, nem bújik közreztül azon még az egér sem.

A fűrészünk élén villog a friss reszelésnyoma, a hegye jól „ragad”, élvezet lesz dolgozni vele. Úgy vélekedem, hogy két-három óra alatt legalább is sikerül

ledönteniünk a lábáról a fát, tekintettel arra, hogy lábon álló fát földközélszintben elfűrészelni meglehetősen lassú és fárasztó munka. A legnagyobb nehézség az, hogy a fának alul, ott, ahol a gyökerei kezdődnek, de a föld színe felett öt hatalmas „lába” van, amelyek a törzset rendkívül megvastagították, úgyhogy a fűrészünk át sem éri. A feladatunk az, hogy mindenképp ezeket a lábakat ék alakban kifűrészeljük a törzsből és csak azután foghatunk hozzá a tulajdonképpeni törzs fűrészeléséhez. Felülről lefelé elég gyorsan és kényelmesen halad is a munka, de oldalról, keresztben annál lassúbb és fárasztóbb. Jó óra hosszat elkínlódnak csak az elsővel. Erősen izzadunk mindketten és most megnézzük egymást, megértően bólogatva „alrhoz”, amit mindketten e pillanatban gondolunk.

— Hajaj... — jelenti ki János hangosan is. — Hanem tudod mit: gyujtsunk rá.

Elszívunk egy cigarettát és utána folytatjuk. A harmadik pihenőnél János kijelenti, hogy örülhetünk, ha estig megleszünk a kidöntéssel. Ezt most már én is valószínűnek találom és azzal próbálom Jánosban és egy kissé magamban is a lelket tartani, hogy a földön heverő törzset viszont annál kiadósabb és könnyebb munka lesz felszeletelniük.

A Duna felől a déli harangszó hangját hozza felénk a szél, amikor az ötödik lábát is sikerül leoperálnunk a törzsről. A fárasztó munkától pilledten, kókadt, vafósággal béna karokkal, tántorgó léptekkel állunk fel és törölgetjük izzadt arcunkat, nyakunkat. Úgy határozzunk, hogy mielőtt a törzs fűrészelésébe belefognánk, elfogyasztjuk az ebédünket. A bort is megisszuk egy cseppig. Jánosnak ezáltal nem is kell a kínálgatást annyira erőltetnie, igaz, hogy nem is erőlteti. Azután folytatjuk, összeszorított fogakkal, kínlódva a görnyedéstől, mely a munkát tízszer és százszor olyan nehezé és fárasztóvá teszi, mint lenne egyébként. Egyre szaporábban tartunk pihenőt, de csak vontatottan váltunk

egy-egy szót, többnyire csak sóhajtok. ami számunkra e pillanatban nem annyira lelki, mint inkább testi megkönnyebbülést jelent.

Amikor fele úton jár a fűrész a fa törzsében, aggódni kezdünk amiatt hogy csakugyan arrafelé fog-e dűlni, amerre mi szeretnénk, illetve kiszámítottuk, hogy dűlni fog. Abbahagyjuk a munkát, többször is körüloldalaljuk a szörnyű behemót fát és hol közelebről, hol távolabbról vesszük szemügyre. Megállapítjuk, hogy a fa törzse valóban enyhén arra hajlik, amerre a fűrészünk halad, de három hatalmas ága közül a legnagyobbik erősen az ellenkező irányban nyúlik ki.

— Arra dűl ez majd, Jánoskám, amerre ő akar. — állapítja meg János

Ez a felfedezés meglehetősen elcsüggeszt bennünket. Munkánk most már a fáradság mellett meglehetősen izgalommal és szorongással is párosul. Percenként hagyjuk abba a fűrészélést és ugrálunk fel, mert mintha a fa reccsent volna. Halálos aggodalomban, habozva, rettegve és pillanatonként továbbra is fel-felugrálva folytatjuk a munkát. Végül sem merjük tovább folytatni, mert a fa „szándéka” teljesen bizonytalan, a ménkü vágott volna belé, mielőtt hozzáfogtunk. Ha az ellenkező irányban talál kidőlni, mint amerre mi várjuk, úgy összelapít bennünket, mint a palacsintát, még rágondolni is szörnyű.

— Ragasszuk vissza a lábakat a hegyükre, kenjük be a fűrészelés nyomát egy kis sárral és hagyjuk itt. — indítványozza János, akinek mindig vacami boldogságon jár az esze.

Hosszu habozás, töprengés után mégis találunk egy megoldást, mely munkánk folytatását lehetővé teszi. A törzset az ellenkező irányból is befűrészeltjük körülbelül harminc centiméter mélységben és fölötte a törzset egészen a fűrészelés tövéig befaragjuk, ami által lehetővé válik, hogy a fa arra felé dűljön, amerre szeretnénk, mert arról az oldalról most már nem támaszkodik akkora felületre, mint az ellenkező oldalon. Ez-

zel a műtéttel gyakorlott favágók állítólag a súlypontjával ellenkező irányban is képesek kidűteni egy fát. Mi először alkalmazzuk és ennek megfelelően továbbra is ezer kétség közepette tekintgetünk fel pillanatonként a fa koronájára, mely most már állandóan ingadozik, megállapítandó, hogy nem indul-e még, nem kell-e ugranunk s ha igen, merre.

A fűrészelt is féltjük, mert ha a fa az ellenkező irányban talál dűlni, bennszorul és tönkremegy. De bennszorulhat abban az esetben is, ha nem az ellenkező irányban, hanem jobbra vagy balra dűl. Ezért valahányszor reccsen a fa, első dolgunk a fűrészelt kirántani a fából és félreugrani vele. Ezt már annyiszor megcsináltuk, hogy meglehetősen gyakorlatunk van benne. Nehogy pedig bármely váratlan fordulat zavarba hozhasson bennünket, megállapodunk abban, hogy a fűrész minden esetben nálam marad és nekem kell félreugranom vele, mert én szabadabb térségen állok és könnyebben mozgok.

Így kínlódunk, lihegünk sokáig. Már esteledik, a törzset is már csak alig két újjnyi elfűrészeltlen rész tartja, de még mindig nem indul meg. Próbáljuk mozgatni, de eredménytelenül. Végül megállapítjuk, hogy a fa úgyszólván teljesen kiegyensúlyozottan „ül”, nem húz egyik irányban sem, a tűz égesse meg. Egyetlen biztató tünet, hogy a fűrész még mindig nem szorult meg, sőt, mintha a rés erről az oldaláról némileg már mégis tágult volna. Vad izgalomban, lázasan, szorongva és szívdobogva dolgozunk tovább. Most már minden pillanatban el lehetünk készülve és el is kell készülnünk arra, hogy a fa dűlni fog és ezért két-három húzásnál többet sohasem merünk tenni, hanem gyorsan kirántjuk a fűrészelt és felugrálunk, mert határozottan úgy rémlik mindegyikünknek, hogy no, most... De még mindig nem. Betegek vagyunk az átélit izgalmaktól, a szemünk lázasan csillog, mint az örülteké. Már resteljük egymás és önmagunk előtt is, hogy ennyire gyávák

vágyunk, de az életösztön továbbra is a legnagyobb óvatosságra készítet bennünket. Minden egyes esetben abban a reményben illesztjük vissza a fűrészelt a vágásba, hogy már csak két-három húzas és a fának most már dűlnie kell, mert hiszen úgyszólván semmi sem tartja többé, de legalább még vagy húszszor csalatkozunk és ugrálunk fel hiába, amikor fáradozásunkat végre csakugyan eredmény koronázza s a fa előbb alig érzékelhető lassúsággal, majd egyre gyorsabban megindul abban az irányban, amerre kívánjuk, azután szörnyű recsegéssel-ropogással a földre vágódik, a legalsó ága töben letörik, majd az egész fa a saját tengelye körül megfordul és a törzse magasan a levegőbe felvágódva jó öt-hat méterrel odébb zuhan a földre. Mindezt már a fa megindulásának pillanatától fogva biztos helyről nézzük végig.

— Jó kis pofont kaptál volna, Jánoskám, ha ott maradsz a helyeden. — állapítja meg János, a kimerültségtől és az izgalomtól sápadtan.

Diadalittasan vesszük szemügyre a faóriás hulláját, amelyet mi ketten, párnyi emberfőregek gyarló szerszámainkkal a földre terítettünk. Roppant elégedettek, valósággal boldogok vagyunk. Meg vagyok győződve arról, hogy Napoleon sem érezhetett nagyobb dicsőséget egy-egy megnyert ütközet után, mint mi ketten abban a pillanatban, amikor egész napi verejtékes harcunk győzteseként az eredményt tudomásul vesszük.

— Hát ez derék munka volt, — állapítja meg János. — A vacsorát megérdemeljük, csak nem tudom, nem felejtjük-e majd el megenni...

Nem is várunk tovább egy pillanattig sem. A napok rövidek, rohamosan sötétedik, sietnünk kell, különben ránkesteledik egészen és a sötétben botorkálhatunk a fák között. Sebtében rágyújtunk még egyszer, szerszámunkat elrejtjük egy bokor alá és indulunk. Az úton keveset

beszélünk, nincs mondanivalónk egymásnak. Képzletünk gépiesen továbbkérődzik az egész napi munkán, még mindig a fűrészelt húzkodjuk és szorongunk, hogy nem dől-e már. Mint elcsigázott állatok, lassan vonszoljuk fáradt, elhasznált testünket, amelynek minden egyes porcikája lázasan sajog, mintha alaposan elverték volna bennünket. Izomláz ez, egy hét múlva ezt sem érezzük már. De most annál nagyobb vágyakozással gondolunk az otthonunkra, mely terített asztallal és vetett ággyal várakozik ránk. Csak még ezt a három-négy kilométernyi utat kell megtennünk a sáros, ragacsos úton, mely előttünk áll, azután beteljesedik minden vágyunk, a szegény ember vágyakozása az áldott megsemmisülés, a pihenés után. Milyen jó lesz majd egy napon meghalni... Már egészen beesteledett, görnyedt alakunkra lassan ráborul a sötétség és a homályban terjengő nyirkos köd.

(Folytatása következik.)

TÁN JÓL IS VAN IGY

Üdvözöllek sorson, derék fickó,
ez a föld szülte, szegény, de délceg,
tán jól is van így, hogy ingujiban szoksz ki
a tél elé mikor nincsen pénzed.

Beérném, igaz, szelidebben is:
bekecsben, vénen, kemence mellett,
nagyot hümangetve néhány magyarnak:
korpa is kéne, — a Riska ellett...

S csak pipázgatva, korgó gyomorral
csititgatni a hívó ősi népet:
higyjék el kendtek, majd lesz itt minden
mire a Riskának borja lesz még egy.

És vinnék himbálva lámpásukat
fekete bácskai éjszakába:
hittel higyjétek, — a jegyző mondta
békövetkezőnk egy szebb világba.

Bencz Boldizsár.

Délbácska úthálózata

Régi, de korunkban talán még fokozottabban helytálló az a megállapítás, hogy a gazdasági élet ütőerei az utak és vasútak. Amint az emberi test életéhez nélkülözhetetlenek az erek, éppen úgy nem képzelhető el utak és vasútak nélkül pezsgő gazdasági élet. Közlekedési hálózat nélkül a mezőgazdasági termelés a fejlődéstől elzártna kénytelen tengődni, ipari növények termelésével nehezen foglalkozhatik, az ipar nem jutna nyersanyaghoz és félgyártmányhoz, üzemanyaghoz, de vasútak és utak hiányában a kereskedelem sem juttathatja el az ipar készítményeit a fogyasztópiacokra.

A 23 éves idegen uralom alól felszabadult Délbácska közlekedéspolitikai helyzetét tanulmányozva megállapíthatjuk, hogy ez a terület, amely gazdasági jelentőségben messze túlhaladja az ország más hasonló nagyságú területeit, sűrű és ügyesen fektetett vasútaival mellett aránylag igen gyenge úthálózattal rendelkezik. A magyarországi nagy vasútépítések időszakában ugyanis, 1867-től a világháborúig, mint látni fogjuk, kiépült Bácska egész vasúthálózata, a műutak építése pedig országszerte csak később, a világháború után vett erősebb iramot, amikor ez a terület már megszállás alatt állott.

Bács-Bodrog vármegye vasúthálózata — mint már említettem — még a világháború előtt kiépült. Talán nem lesz érdektelen megemlíteni, hogy a vármegye első vasútvonala a szeged—szabadka—zombori vasút volt, amelyen 1863-ban indult meg a forgalom. A következő évben, 1870-ben ezt a vonalat Gombosig hosszabbították meg, 1882-ben készült el Szabadkáig a budapesti vasútvonal, amelyet 1883-ban építettek ki Újvidékig s ezzel a vonallal — éppen 60 esztendővel ezelőtt — kapott Bácska közvetlen összeköttetést az ország fővárosával.

Időrendben a szabadka—bajai vasút-

vonal megépítése következett ezután 1885-ben, majd 1889-ben a szabadka—zenta—óbecsei és a horgos—zentai vonalak révén vasúthoz jutott a Tiszavidék is. A baja—regőce—zombor—újvidéki vasútvonalat 1895-ben adták át a forgalomnak, 1896-ban pedig elkészült a kishegyes—palánkai vasútvonal, amelynek kishegyes—kulai szakaszát azonban később megszüntették.

1899-ben két vasútvonal épült a megyében: az újvidék—fitelei és az óbecse—újvidéki. A kiskunhalas—regőcei vasútvonal 1903-ban, a zombor—óbecsei 1906-ban, a szabadka—cservenka—gombos—palánkai vasútvonal pedig 1908-ban nyílt meg, amelyeket még a világháború előtt követett a baja—bezdán—zombori és a zombor—apatin—szond—hódsági vasútvonalak kiépítése.

A vármegyének a világháború előtt kiépített vasúthálózata kielégítő. A megye dunamenti része olyan vasúthálózattal bír, amely kifogástalannak nevezhető, egyedül a Zenta—Topolya—Óbecse háromszög a jelentős vasútnélküli terület, ez a hiányosság azonban két vonal megépítésével könnyen kiküszöbölhető lesz.

Sokkal rosszabb a helyzet a kiépített közúthálózat szempontjából. Amint az előzőek során láttuk, 1869—1914 között a megye teljes vasúthálózata annyira kiépült, hogy kivánni valót alig hagy maga után, a közúthálózat kiépítése azonban még máig sem valósult meg. Bács-Bodrog vármegyének 1908-ban még nem volt állami útja, az útépítés és útfenntartás költségeit tehát teljesen a törvényhatóság fedezte. Ennek az egész országban egyedül álló helyzetnek, valamint a 23 évig tartó idegen megszállásnak következménye, hogy Szabadka—Zombor között csak 1942-ben létesült műút s hogy a megye több elsőrangú fontos közútja még ma sincs kiépítve.

A kiépített műúthálózat hosszát felülmúló alábbi kimutatás tájékoztatást ad

a vármegye útépítési tevékenységének állapotáról.

A kiépített közutak hossza a vármegyében

év	állami ut km:	örv. hatósági ut km:	összesen km:
1895	—	232.0	232.0
1908	—	466.9	466.9
1941 április	185.8	1102.6	1288.4
1942 december	185.8	1155.7	1341.5

Bár a fejlődés kétségkívül jelentős, annak kiértékeléséhez tudnunk kell, hogy a kiépített összes úthosszból 355.5 km. a megye volt trianoni területére esik s így a visszaesetolt területrész kiépített utainak hossza 986.0 km.

Kitűnik a kimutatásból az is, hogy a visszaesetolás óta az egész vármegyében mindössze 53.1 km. út nyert kiépítést, ami a megye területét és a hiányzó utakat tekintve, igen kevés. Ennek okai elsősorban a háborús helyzet okozta közszállítási nehézségekben, továbbá abban található meg, hogy a visszaesetolt területrész kiépített útjai kivétel nélkül javításra szorultak.

A folyó évre összesen 150 km hosszban a következő utak kiépítését tervezi a vármegye: bácsalmás—bajmoki, topolya—zentai, topolya—óbecsei, hódtság—paripási, bácsföldvár—csurogi, tiszakálmánfalva—sajkásszentiváni, bácskosuthfalva—kerényi, esikéria—szabadkai, zombor—gádorgarai, őrszállás—nemesmilitiesi, csantavér—adai th. utak, továbbá a bácsgyulafalva—angyalbandi, a hadikfalvi, a bácsjózseffalvi és a hadikisfalvi bekötőutak. A felsorolt utak kiépítése után a megye közötti közlekedési helyzete a mainál lényegesen jobbá válik.

A közutak minőség tekintetében is rosszabb állapotban vannak, mint a trianoni országrész útjai. Pormentes, teherbíróbb u. n. nehézburkolat alig található a Délvidéken a nemzetközi út kivételével. Legújabbban hivatalos közlemény alakjában nyilvánosságra került az a hír, hogy a kiskunhalas—tompai—szabadkai és a baja—bácsalmás—szabadkai utakat korszerű betonúttakká építik át. Ennek megtörténtével mind a négy égtáj

felé jóminőségű anyagból készült úthálózata lesz a Bácskának, ami fokozni fogja a kereskedelem és a gazdasági élet forgalmát.

Török László.

A JELSZÓ

*Mély nyári éj volt, forró, bácskai,
mint sötét gályák
álltak a sikon a fák árnyai.*

*Majd negyven éve már. Gyermekkorom
vidám nyarat
Pálics tóánál éltem akkoron.*

*Mély voli a béke, mint az ég s a tó,
oigay csodás,
miní friss kenyérrillat, oly nyugtató.*

*Csend tollászkodott künn a kerteken
s a csillagok
ültek a tavon, mint a tengeren.*

*S az éji csöndben akkor hirtelen
föndült a föld,
hördül a mély, mint ltkos, bús verem.*

*Lübbörgött, görgött, rázkódott a kert,
kutyánk vonított
s a házban minden óra félrevert.*

*Ágyam megingott és a régi ház
megvonaglott
mint görcsös test, ha forrón tépi láz.*

*Kenygett a föld és zengett lenn a mély,
akár az égbolt,
ha vihar zúg s Isten nyelvén beszél.*

*Igen, tudom ma, Isten hangja volt,
a jelszót mondta,
amint fölé s a kor fölé hajolt,*

*a korszak fölé, amely mint a híd,
két szörnyű háború
Partjai közt egy életet feszít.*

*A jelszót mondta, korunk jelszavát
és tűnő éveim
ezi adják labdázva egymásnak át.*

Csuka Zoltán.

Egy egyesület ünnepel...

Írta: Lévay Endre

Négyfai közé szorított kicsiny közösség, szilárd magyar sziget, amely sokkal többet jelentett a szabadkai magyarságnak, mint amennyit az »egyesület« elnevezés sokszor szinte együgyűen egyszerű létevel és címével jelenthet. A szabadkai Népkör több volt, mint egyesület. Falai között magasabb hullámokat vert az élet, mert itt nem önképzőköri, műkedvelősködő szellem rakosgatta vidéki fészket. — Hanem sajogva, verejtékezően érett egy darab zárt magyar történelem.

Immár hervenéves távlatból kell nézni ennek a csodálatos utat megtett közösségnek az útját. Hogy ismét magunk elé idézzük, vissza kell nyulni, messze a múltba, ahol a Bach-korszak kapui becsukódtak, s a déli végek derék magyarjai Kossuth-zászlót bontottak szárnyain vissza kell szállnunk a múlt század fölé, hogy a szabadságharcot veszített tragikus magyar élet berkeibe bepillantassunk és kikeressük azokat a mélyben szunnyadó erőket, amelyek a török, de nem hajlik» jelszavával idelent otthont építettek a magyar szabadság és függetlenség halhatatlan gondolatának. Milyen nagy elszántság, és mennyire a szívekben gyökerező szent hit kellett ahhoz, hogy ez a hajlék megterelje a tiszta magyar szellem termékeny levegőjével, földoldja végre a megmerevedett, halált jelentő passzív rezisztenciát és bátran fölmozdítsa a magyarságot az újjászületés zászlója alá.

Ők: a legnehezebb feladatra vállalkoztak. Mert nincs keserveesebb és nehezebb feladat, mint egy alvó vidéket és haldokló népet ébresztgetni. Az izmot és ideget elernyesztő közönyt leküzdeni és a nagy elhagyatottságban saját kis erőikre támaszkodva mindent önmagukból venni és mindent önmagukból kifejleszteni. A sötétségben világosságot gyújtani, a lelkek sívárságába a töretlen hit virágait ültetni és utat nyitni a szabad magyar gondolat fejlődésének. És hinni abban, hogy a szerény, jelentéktelen eszközök majdan je-

lentőségtejléssé válnak és az egyszerű munka apró tégláiból évtizedek verejtéke árán mégis megszülethetik, fölemelkedhetik ennek a gyászos, szellemben kietlen vidéknek magyar pantheonja. És meghalni abban az erős hitben, hogy ha már ők nem fejezhették be, majd a kesei unokák talán az ő hagyatékukba lépnek. És ugyanolyan bátorsággal s elszántsággal dolgoznak, s talán ma'd be is fejezik a megkezdett új honfoglalást.

Ha hitük még nem is vált valóra, de az unokák már nyomdokaikban járnak és fölismerték áldozatos életük jelentőségét. Munkásságuk átívelt a századforduló nagy szakadéknán, s a régi magyarság törekvése itt, új politikai és történelmi adottságok közepette az új magyarságot teremtette meg. A gondolatok, nemes szándékok onnan hagytak ki és itt lombosodtak magyar léletté, s a magyar jövő eljövételébe vetett hitük a mában erősödött sziklaszilárd magyarságudattá. Ezért a letűnt hetven év nem választhat el bennünket a múlttól, hanem összeköt és a jelen a magyar történelemben ágyazza.

Zászlóhajtással fordulunk a múlt felé, ahonnan nem a régi dicsőség fénye csillog, hanem áldozatos munka tiszta mezeje látszik.

ELINDULÁS

Bácska nemzetiségektől színes vidékét évszázadok óta formálja a történelem, s a magyarság e színfoltok között folyton váltakozó keretben és változó szerencsével alakítja a maga életét. A fejlődés állandó mozgásában hol közelebb, hol távolabb kerülnek a nemzetiségek: összefognak valamennyien, vagy farkasszemet néznek egymással, de az együttélés és az egymásrahatás itt örökös.

A múlt század második fele a látszólagos megbékélés szellemét hozta: a kiegészítés utáni idők levegője volt ez, telítve a pillanatnyilag föloldódott feszültséggel és letargiával. A Bach-korszak két-évtizedes szorításától elalélt testben las-

san indult meg a vérkeringés, s nagy nehezen támadt föl az új magyar közélet. Az életrekeltés a mesterséges légzésre hasonlított a nemzetiségek polgárisodó rétegeinek asszimilálódásával. Bár a pánszlávizmus szelleme ott pislákol még a bácskai szlávok szívében, s ígéretei nem lomályosultak el egészen, de a nemzeti öntudat a magyarságban volt erősebb, haladottabb, s az egyengette a szabadkai bunyevátság fokozatos föloldódását is a magyar közéletben. A szabadság és függetlenség ujjáéledt gondolata így nemcsak a magyarságban, hanem a nemzetiségekben is termékeny talajra talált, s mind több erővel gyarapította a küzdők lassan kibontakozó táborát. Olyannyira, hogy a társadalmi és politikai fejlődés neincsak közkatónákat verbuvált soraikból, hanem vezéreket is lökött az élre.

A bácskai sorsközösség parancsa volt ez.

Ez a légkör pattantotta ki egymásután az új magyar közösségeket, amelyek pártpolitikai célokkal a kétévtizedes passzivitást akarták egycsapásra megsemmisíteni, s újra porondra állítani a magyar politikai élet harcosságait. Asztaltársaságok, olvasótársaságok, olvasóköri és különböző társadalmi egyesületek égisze alatt alakultak meg a magyar nemzeti csoportok szerte az országban. A Kossuth-képek, lobogók és emléklapok egyenként előkerültek a pókháló padlások rejtett zugáiból, a régi magyar kuriák lomtárából. Előjöttek a már-már elveszettnek hitt magyar értékek, féltve őrizett magyar ereklyék. Abban a hitben, hogy most végre ismét fölvirradt a cselekvések napja: előjöttek a napvilágra.

1872 január elsejét jelezte a kalendárum, amikor Szabadkán is előszedték a kifakult, kirojtolódott Kossuth-lobogókat, a Kossuth-család nagy, aranykeresztes táblóját: a kokárdákat, az érmeket, szalagokat és újra ünnepnapot ülték. A magyar ünneppel kezdti az új életet: ünnep nélkül nincs is, nem is lehet lelkes indulás. Így ünneppel indult akkor a szabadkai régi magyarság és megalakította a város nevének súlyát növelő egyesületét: a Nép-

kört. A mozgalom a negyvennyolcas eszméket tüzte lobogójára, s ezzel a jelszóval gyűjtötte össze Szabadka magyar társadalmát. A legszebb indulás volt. És akik az élen álltak akkor: bácskai magyarok voltak. Nevükben, hitükben és magatartásukban a bácskai magyar világot jelentették. Mukits János, Mukits Aurél, Varga Károly, Szkenderovics János és Mukits Ernő.

A szabadság és függetlenség gondolata már a megszervezés napjaiban termékeny talajra talált. Mert nem az erőszak, a rábeszélés, a közismert politikai agitálás lökte a magyarokat az új közösség felé, hanem — talán azt mondhatnók — ösztönösen fordultak a kezdeményezők felé. Belső indítás mozdította őket cselekvésbe: a dolgozniakarás és a szabadság után való állandó sóvárgás állította őket egy sorba. A kicsiny város nagy visszhanggal felelt a hívásra. Már a megalakulásnál négyszázötvenen voltak, s a tagok száma rövid idő múlva közel ezerre emelkedett. Az egyesület erejét társadalmi súlya is növelte, mert a tagok sorában foglaltak helyet a város legkiválóbb polgárai: értelmiségei, iparosai és magyar parasztagzdái. Csodálatosan hangzik falán ma, — de az »ur« és »paraszt« sokat hangoztatott összefogása náluk már akkor sem volt pusztán szólam, sem divatos jelző, vagy kortesfogás, hanem az egyesületet életre hívó eszmének a mély, igaz tartalma és tökéletes megvalósulása. Csak ilyen tökéletes összefogás eredményezhette azt, hogy a Népkör alig pár hónapos működése után törvényhatósági bizottsági tagokat állított a város élére, belenyúlhatott a város igazgatásába, irányít szabhathott a munkában és maradéktalanul érvényesíthette elgondolásait. Feloldásában mérföldes léptekkel haladt tovább, hatásköre mindinkább kiszélesedett és 1872 áprilisában elnöke, Mukits János a város polgárságának akaratából elfoglalta a polgármesteri széket. Irányító szerepe teljesen kibontakozott: a város politikai életének központja a Népkör volt és ebben az időben a város közügyeinek irányítását az egyesület falai közül diktálták.

Am a politikai szerepet az idő alakítja, formálja, növeli, vagy semmissíti meg, mert állandó változások hullámzásában él. Politikai szerep lehet erős, tartós, de állandó soha. Így a Népkör politikai szerepe is csak néhány esztendőig volt tartós, mert a belpolitikai élet változott és törekvéseiben, irányzatában új medreket keresett magának. A belpolitikai élet változó szelei 1875-ben már más közösségek vitorlát duzzasztották az országban: így Bácskában is új politikai alakulatokat hivatkozott életre. A szabadkai Deák-körből megalkult a szabadelvű párt az új politikai áramlattal került a város élére, mert irányzatával megfelelt az idő és a kor mány követelményeinek. A Népkör politikai szerepe és tekintélye fokozatosan csökkent, s a nyolcvanasesztendő elején elhallgatott a politika az egyesület falai között.

A politikai szerep megszűnésével a belső erő nem ingott meg: az egyesület élén előrelátó vezetők állottak és tudtak, hogy közösségük megérett már a tartós szerep vállalására is. Ekkor bontakozott ki az a magyar kultúregyesület, amely a déli végék legerőteljesebb magyar kultúrothonának letéteményese volt. A munka színvonala fölülemelkedett a politika örökös hullámzásain, s a magyar művelődés: a betű szolgálatába állott. Az egyszerű otthon falai között megszületett a könyvtár, amelynek elnyűtt kötetei még ma is ott állanak a Népkör polcain és sárguló, töredezett lapjaikkal, fakuló betűikkel hirdetik a derék ősök szebb emlékeit...

FÜGGETLENSÉGI KÖR

Az idő szekere lassan a millenium felé kullogott. Az ezredév ünnepi levegője már a kilencvenes évek elején betöltötte a magyar közéletet és a politikai berkekben is újabb lehetőségek nyíltak a fölkapcsolódásra. A pártpolitikai törekvesek újabb ígéretekkel indultak utnak, mert minden magyar nemzeti közösség számára teret engedett a második ezerév küszöbén álló magyar történelem.

A Népkör ismét politikai szerepre vállalkozott.

A függetlenségi eszmék újabb hullámai a kilencvenes évek vége felé értek el a Délvidékre, kedvező légkört teremtve az ilyenirányú politikai alakulatok újjászületéséhez. A negyvennyolcas eszmék hívei ismét fölfigyeltek és kiléptek a hallgatás, várakozás falai közül. Szabadkán a Népkör régi gárdája teremtett fészket a gondolatnak és Függetlenségi Körre is változtatta a nevét, hogy azzal is demonstrálja a melléállást. A múlt emlékei ennel a szakasznál is nagy erők fölmozdításáról beszélnek, a számok és nevek nagyrészt ugyan a feledésbe mentek, de a közösség történelmi jelentősége a város történelmének följegyzései között ma is megtalálható. A Népkör a függetlenségi eszmének nemcsak szabadkai, hanem megyei központja lett és politikai szerepe így az egész déli magyar alföldre kiterjeszkedett.

Leles és áldozatos emberek állottak akkor is az egyesület élén. A tevékenység most már kétirányú volt, mert a politikai szervezés mellett a magyar kultúrának is derék munkásai akadtak abban a munkatáborban. Ezt az áldozatos munkát dr. Mukits Simon elnök, Vargha Károly és a többi vezetők személyes példával is propagálták. Ők voltak azok a derék magyarok, akikben az eszme nem a hangzatos címhez vezető létrát jelentette, hanem a belső átalakulást, az áthasonulást olyan emberré, olyan dolgozóvá, amilyent ez idő, a történelem megkövetelt. Egy-egy portré abból az időből ma is tanulságként emelhető ki a jelen dolgozó elé, hogy lássák: mit jelentett teljes erkölcsi felelősséggel akkor a magyarság élén állni. Mennyi lemondást, mennyi beletörődést, milyen nagy munkabírást és megtörhetetlen lelkesedést!

Az elkövetkezendő küzdelmes korszakokban ezek a példás erények lebegtek a dolgozó szabadkai magyarok előtt...

(Folytatása következik.)

Képzőművészet

A Szépmíves Céh budapesti kiállítása

A Délvidéki Szépmíves Céh március 14—25 között tartja bemutatkozó kiállítását Budapesten a „Műbarát” kiállító helyiségeiben. A kiállításon a következők vesznek részt: Ács József, Balázs G. Árpád, Baranyi Károly, Bezerédy Lajos, Csávosi Sándor, Emmanuel Béla, Erdey

Baranyi Károly: Krisztusfej (hársfa)

Sándor, Gyelmis Lukács, Gábor Zoltán, Hangya András, Jakobtsits János, Zombori Kiss István, Oláh Sándor, Petrich Kátó, Ruzsicska Pál, Tallián Mária, Tóth István, Veszely Hona, Diószegi Balázs, Hagyik István, Szervánszky Jenő és Sza-

bó György. A tárlat a délvidéki festők, szobrászok és grafikusok nagy seregszemléje lesz és ezzel a kiállítással művészeink nemcsak számot adnak a kisebbségi életben eltöltött munkásságukról, nemcsak Bácska vagy tágabban Délvidék sajátos arculatát mutatják be az ország előtt, hanem ezzel a kiállítással kapcsolódnak bele a hazai művészi életbe, hogy alkotásaikkal gazdagítsák a művészi termést és hittel szolgálják azokat a művészi eszményeket, amelyekhez az elmúlt kisebbségi élet alatt, minden nehézség és elnyomás ellenére, hiük tudtak maradni.

Hogy mit jelent kisebbségi sorsban alkotó művésznek lenni, képzőművészeknek lenni, erről csak az alkothat magának némi fogalmat, aki közelebbről szemlélte az elmúlt huszonehárom év alatt képzőművészeti életünk minden mozzanatát és aki ítéleteit és a művészettel szemben való magatartását nem kizárólag a művészi munka minemiségére alapozta, hanem az alkotáson és a művészen keresztül megpróbálta meghatározni a művész viszonyát nemzetéhez és a művész viszonyát az idegen országhoz, amely nagyon szűken mérte a kenyeret a kisebbségi művészeknek.

A szlovákiai magyar művészek albumot adtak és az albumhoz gróf Csáky Mihály írt előszót és fogalmazta meg világosan és érthetően a kisebbségi művész hivatását és viszonyát nemzetéhez: „Küldetése van minden magyar művészeknek a kisebbségi sorsban. Hivatása az, hogy kifejezze a magyar lelkiséget, képbe formálja mindazt, amit a művészet magasabb fokon ki tud fejteni életünkben, hogy megértesse: munkája a magyarsághoz szól és magyarságot szolgálja.” Tömörebben aligha határozták

Gyelmis Lukács: Ada arcképe (olaj)

meg a kisebbségi művész magatartását nemzetéhez és tudjuk, hogy nemesak a

szlovákiai magyar festők maradtak hűek nemzetükhöz, hanem a délvidékiek is. Hisz a kisebbségi mivolta egy alkotónak már önmagában véve is olyan eredendő hiba, amely kizár minden érvényesülési lehetőséget, hát még olyan művész, aki megkísérelte kifejezni a magyar lelkiséget, aki magyarul szólalt meg a vásznon, vagy az agyagban! El kellett vesznie, el kellett hallgatnia az ilyen művésznak, bármilyen nagy tehetség volt is. Az elhallgattatásnak is megvoltak az eszközei. Gondoljunk a kalemezdáni kiállító helységekre. A Cvijeta Zuzorics társaság és egyéb művészeti társaságok kiállításaira. Hány kisebbségi művész, hány magyar állított ki és ha érvényesülni akart, meg kellett tagadnia magyarságát és idegen név alatt, idegen nemzet fiaként kellett szerepelnie. A magyar azonban szemérmes és inkább vállalja a legmostohább művészsorsot: a kenyértelenséget, a nincstelenséget, a tengődést; nem megalakuló fajta. A kisebbségi magyar művész a megszállás alatt egy olyan embertípus volt, amelyhez az emberek félve közeltek. Kétes egzisztencia, külön ember és sohasem tudták a művészberek

Veszelyi Ilonka: Tánc (fadombormű)

munkáját értékelni és nem tudtak elégtételt adni azokért a bántódásokért és sérelmekért, amelyek az alkotót más oldalon érték.

Ma már mindezen túlvagyunk. Ezek a problémák már a délvidéki magyar képzőművészet történetéhez tartoznak és annak lesz kötelessége tárgyilagosan és a tények kiméretlen feltárásával elősegíteni művészi életünk teljes megismerését.

Amikor a „Műbarát” helységeiben megnyílik ez a tárlat, amelynek megnyitásán részt vesz minden magyar vezetőszemélyiség és közéleti nagyság, úgy érezzük, hogy a kiállítás elégtételadás a kisebbségi sorban elviseletkért. Sőt több! Egy új korszak kezdete, út a kibontakozás felé, egy lépés a délvidéki és magyar művészet megteremtéséhez.

Szabó György.

Husvéth Lajos

E vidék talán még ma sem találta meg művészi kitejezőjét, azt a festőt, aki Bácska lelkéhez tudott volna hozzáférni s aki a tárgyvalóságon túl Bácska szellemiségét vázolta volna fel színe-

ilyesmire igényt. A művész célja akkor még csak az volt: megörökíteni, amit a szem meglát, s amit a kéz rögzíteni tud. A másik véglet Bácskának vizuális kifejezése egészen egyénien jelentkezik egy

Husvéth Lajos: A zombori megyeháza ősszel (ceruzaurajz)

vel, Juliusz Arpad, aki rajongója volt ennek a vidéknek, valószínűleg azért nem tudott mélyebbre hatolni, mert az ő művészi nevelése még nem is tartott

szerb festő, Konyovics Milán művészetében. Tagadhatatlan azonban, hogy Konyovics kifejezési formáját erősen befolyásolják népi gyökerei, nevelése és a

szabad megérzés.

Husvéth Lajos művészetében a Bácska arca majdnem azonos Juhász Árpádéval, de nála az impresszionizmus levegős, inapos vibrációja adja meg a kép alaphangulatát. Nála már nemcsak:

falvak emberei, a paraszti élet megnyilatkozásai jelentik témakörét s amint ezt a kört túllépi, éreznünk kell, hogy idegen, számára ismeretlen területeire lépelt. Ha tehát azt kérdezi valaki, hogy Bácska tárgy arculata a művészetben

Husvéth Lajos: Zombori parkrészlet télen (olaj)

a szem felszínes megfigyelése, hanem a kor felfogása is alakítja Bácska művészi visszatükröződését. Husvéth művészetében a magyar Bácskát találjuk úgy ahogyan ennek a kornak alföldi festői ezt a széles horizontú tájat akácaival, eperfáival, buján felesillanó vadvízeivel ábrázolják. Ő a szolnoki festőiskola tanítványa, a Bácskában azért nem lát mást, csak az Alföldnek egy nyúlványát, népi hatások nem befolyásolják, a tájat színeiben kívánja csupán megeleveníteni s kialakult magyaros festői motívumokkal díszíteni.

Ezen a téren Husvéth Lajos alkotásai a legjellemzőbbek s a legerősebbek. Neki nincsenek festői problémái, de nincsenek sajátos táji problémái sem. Délvidéki magyar művészeink között éppen ezért ő a legfelszabadultabb. A bácskai

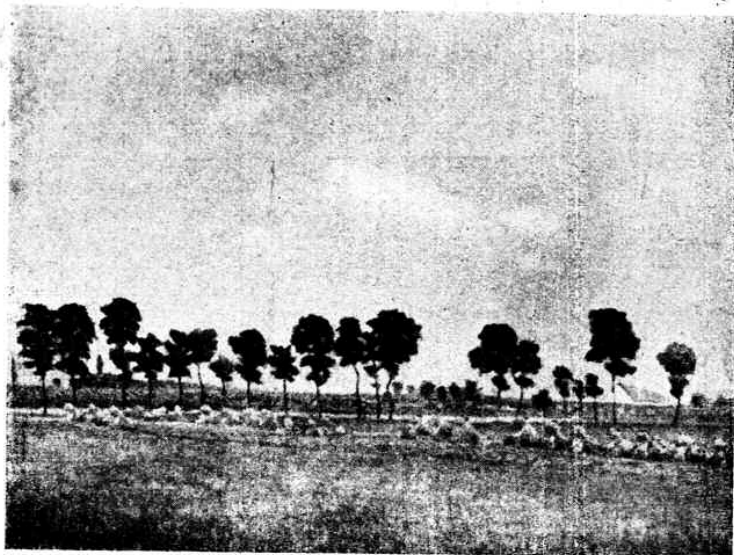
kinél jelenkezett legerősebben, úgy Husvéth Lajos képeire kell rámutatnunk, eleven bizonyítékául Bácska valóságábrázolásának. A kontúrok éles vonalait, a színek harsogó skáláját azonban már az impresszionizmus finom fátyla borítja nála, Bácska opálos fényben ég az ő művészetében, alakjai is ünneplőbe öltözöttek s a fáj napsütésben, vagy a hó fehér esillámlásában éled újjá művészetében.

Husvéth Lajos ugyanúgy, mint Juhász Árpád, kismester. Nincsenek nagy kompozíciói, a középkori művészek módjára szent ihletességgel ő is azt formázza, ami legközelebb esik hozzá és amit fölénytel, biztonsággal tud megalkotni. Így születnek meg nagy akarásokkal telt kompozíciók helyett a maga kis remekművei, amelyek a tökéletes meg-

elégedettség és nyugalom jeleit viselik magukon. Egészséges, kiegyensúlyozott művész.

Hogy Husvéth Lajost mennyire e vidék magyarságának élete érdekli, azt bizonyítja az a körülmény is, hogy Ju-

csak későn engedte meg számára, hogy mások erejével is megismerkedjék és ennek a hatásnak még ma sem heverte ki rossz oldalait. Husvéth Lajos magányban élt, az elzárkózottság készítette arra az erőpróbára, amelynek eredményei ma

Husvéth Lajos: Bácskai táj (olaj)

hász Árpád példájára ő is a magyar motívumokat alkalmazza mindenütt, ahol csak lehetséges, s nemcsak képeiben, de színes, apró fafiguráiban is — mert Husvéth igen komoly tehetségű szobrász is — a magyar parasztot ábrázolja.

Husvéth Lajos fejlődése nem lehetett töretlen és könnyed. Kisebbségi sorsa

oly jellemzőek erős egyéni művészetében. De reméljük, hogy ez az egyéni erő, ha megemésztette az utóbbi években kapott hatásokat, egy igen gazdag, sokszínű művésszel, a mai festészeti eredményeivel kiteljesedett Husvéth Lajossal ajándozza meg Bácskát.

Paparkay Dénes.

Színház

Budánovics Mária, az operaház örökös tagja, jubilál

Ünnepi évforduló minden operaénekes számára, ha elérkezik a huszonötödik évhez. Ritka eredmény, akárcsak az aranymise. Az énekhang a legkényesebb hangszer, a gyakori s hosszas használatban már 10–12 év alatt, bizony, többnyire

gát nemhiábavaló munkásságának.

Megkérdeztük a művésznőt, mit érzett nan létesített Erkel-émlékérmét és a felzúgó őszinte, lelkes, ünnepi tapsokból kiérezhette a közönség szeretetét is, minden művész szemében a legjölesőbb bizonyosá-

Budánovics Mária

megköpik. Csak kevesen mondhatják el magukról, hogy negyedszázada énekelnek az operaházban és még kevesebbükről állapítja meg a közvélemény, hogy ilyen mult után teljes erőben, friss hanggal, változatlan munkakedvvel, művészetüknek érett pompájában működhetnek legelső dalszínházunkban. Ezek közé a kivételek közé tartozik Budánovics Mária, aki a legfelsőbb kitüntetés, a kormányzói elismerés mellett, megkapta Palló Imre dr.-al együtt a »Bánk bán« ünnepi előadásán az ün-

neplés alatt.

— Szabadka jutott eszembe, a szülővárosom — mondotta. — Megjelent előttem, a házaival, utcáival, lakóival és mint valóságos élő személy, az ünnepi tapsok szeretetsugárzásában, megölelt engem. Tudom, érzem, a Délvidék számontartott az alatt a huszonöt év alatt és mint gyermekre, talán, kicsit büszke is volt rám, amikor sikereimről és művészi fejlődésemről tudomást szerzett. Meghatottságomban, mindenekelőtt forró hálát éreztem a Mű-

denható iránt, hogy ezt a szép napot meg-
érnem engedte s mindiárt azután szülővá-
rossal osztottam meg — gondolatban
— az örömet.

Milyen jellemző Budánovits Mária e-
gyniségére ez a vallomás...

Nem tartozott soha sem a feltűnést
kereső, vagy törtető, mindenáron való ér-
vényesülést áhító művészekhez. Csend-
ben, szinte észrevétlenül végezte el fel-
adatát, természetesen és kötelességét lel-
kiismeretesen teljesítve aratta megérdem-
elt, nagy sikereit, új szerepért, dicsére-
tért, reklámért sohase kiléncelt. vélt mel-
lőzések miatt, sértett hiúságból senkinek
se panaszkodott, ellenséget sehohse, barát-
tot ellenben annál többet szerzett pályá-
társai körében.

Ő az a művésznők, aki a hétközna-
pok lankadatlan, szívós küzdelmében ese-
tenként fel se tűnik, de hirtelen, állhatatos
lelki szépségével: még a közömbös közön-
ség szemében is, látható fényvel felragyog
és azontul, így marad meg mindig, hálás
emlékezetében. Negyedszázada énekel ez
a kitűnő művésznők az operaházban, vál-
tozatlanul friss, csengő hangon, nemes,
nagy kulturával, művészi átéléssel és kö-
moly hivatástudattal. Szerénységében elő-
kelő, rokonszenves megjelenésében min-
dig finom és érdekes, énekművészetében
megbízható, értékes és kellemes.

Sima, zökkenésnélküli pályát futott be.
Első felléptével feltűnt máris, kiváló ké-
peségeit azonnal méltányolták, egyre kap-
ta az újabb nagy szerepeket, külföldre is
hamarosan eljutott a híre, hívták sűrűn
több felé, de tartósan sehoh se maradt el
hazájától, itt akart szolgálni s hatni az é-
nekművészetével. Érdemei elismerésül
meglepetően gyorsan lett örökös tag. Alig
akad operaházunk játékrendién dalmű,
amelyben nekivaló szerepben ne énekel
volna. Termékenyen, dus ararással tett
el huszonötévi tagsága s bár mint nélkül-

lőzhetetlen szólista, erőssége az együttes-
nek, gazdag tapasztalatait, értékes tudá-
sát nem tartja meg magának, hanem kész-
séggel továbbítja fiatalabb tagtársainak,
akik közül az ő gyámolítása mellett töb-
ben igen előnyösen feltűntek az ország
legelső szinpadán.

Baráti körben gyakran emlegeti, mi-
lyen véletlenül mult, hogy művészi pályá-
ra lépett. Gyermekkorában nem is álmo-
dozott énekesnői babérokrol, babákkal és
főzsdit játszott, kis lábasokkal, a jövőt
még serdült leánykorában sem tudta vol-
na elképzelni másként, mint a polgári csa-
ládi élet örökölt keretei között. Unoka-
bátyjai, Kosztolányi Dezső, a költő és
Csáth Géza, a tragikus elhalt író biz-
tatták, majd unszolták, hogy próbát éne-
keljen Budapesten, a zeneművészeti főis-
kola bizottsága előtt. Felhozták Szabad-
káról és a próba kitűnően sikerült. Tanul-
mányait olyan eredményesen végezte el,
hogy amire példa eddig nem volt, a vizs-
gán azonnal együtt lépett fel egy opera-
házi előadáson a rendes tagokkal. Már
mint operaházi tag, két éven át tanult Ma-
dame Caiernál, korának egyik legünne-
peltebb művésznőjénél. Ő csiszolta vég-
legesen szépséges altját.

— De azt, hogy idáig vittem és bá-
torságom volt erre a pályára lépni — idé-
zők befejezésül Budánovits Mária saját
szavait — kizárólag az én drága nevelő-
atyámnak, gyámomnak, istápolómnak, a-
tyai legjobb barátomnak és tanácsadóm-
nak, a még ma is friss erőben élő Bren-
ner József dr., volt királyi főügyésznek
köszönhetem. Ő tanított meg énekelni. Re-
mek muzsikus, minden hangszerezen ragyo-
gón játszik, értett hozzá, hogy már gyer-
mekkoromban felébredne bennem a zene
szeretetét, az izlést, a helyes érzéket a jó
s a rossz zene iránt, azt a természetes
könnyedséget, hogy otthon érzem ma-
gam a zene birodalmában.

Hanvay Géza

Garay Béla jubileuma

Kisebbségi sorsba került népeknek egészen sajtóságos életrendjük és törvényeik vannak. Azt megérteni és helyesen értékelni csak az tudja, aki maga is kivette a részét ebből a megésonkított életből. Maga a jelző: népkisebbség, bizonyos megkötöttséget, merev állapotot jelent, s a korlátok lazítása az érdekelt népek ügyességétől, dinamikájától, életerejétől függött mindig. Az ilyenirányú törekvések élén az elmúlt száz évben, amióta nemzetiségi problémák is súlyosbították az amúgy sem nyugodt Európa népeinek helyzetét, az újságíró és a színész állott. Akárme-

Garay Béla

lyik népesoport törekvéseit, harcainak váltakozó, hol véresen komoly, hol meg el-lanyhuló fejezeteit nézzük, mindenütt felbukkan töretlen, tiszta lélekkel, áldozatkészséggel, a népi érdekek őszinte szolgálatában a társadalom két legkevésbe megbecsült — sőt legutóbb is még eléggé lenézett — szereplője, a színész és az újságíró. A nemzeti érzés ellanyhulhat, elszíntelenedhet, a hatalom nyomása dermedt csendet, visszavonulást parancsolhat a tömegre, az újságíró azonban akkor is megtalálja a módját annak, hogy ébren tartsa a nemzeti ösztönt, a színész pedig ápolja a nyelvet, a hagyomány szépségeit,

tanít és az összetartás roppant erejével fogja össze népét. A betű hadserege és a színpadon elhangzott szó így teremt szoros együttműködést a társadalom minden rétegével, amellyel minél súlyosabb a népcsoport üldözöttsége, mellözése, annál közvetlenebb, szívélyesebb és tartósabb a sorsközösségből adódó érintkezés.

*

A délvideki magyarság életében a különélés alatt voltak esztendőik, amikor szinte temetői csend honolt a magyar tájakon, s ezt a némaságot időnkint csak a színész tiszta hangja és az újságíró tevékenysége törte meg. Kezdetleges, sebtiben összetakolt színpadokon, színházteremmel előlételtett korezmahelyiségekben találta meg a színész a magyarság visszaszorított szívverését, lelkének elrejtett zugait, amelyekben némán ápolta a szent és olthatatlan hitet a nemzet jövője iránt. Valóságos apostolai lettek környezetüknek a színészek, a magyar élet vibráló lelkiismerete, hirdelve orkánek és veszedelmek pusztításai közepette is a nép elmozdíthatatlanságát. Áldozatos és komoly volt ez a teljesítmény akár eldugott tanya csoportokban, füstös falusi korezmákban, vagy városaink díszesebb egyesületei otthonában jutott kifejezésre. A magyar élet dolgos napszámosait tisztelte a színészekben s az a nemes törekvés, amely a műkedvelőket fejlődésre, tanulásra ösztönözte, sok komoly értékkel ajándékozta meg küzdelmes életünket. A huszonhárom év alatt nevelődött színészgárda élén valóságos fejedelmi ranggal állott Garay Béla, aki nem úgy csöppent bele a szűkség által életrehívott kisebbségi színjátékba, mint a legtöbben. A harmincon jóval innen volt még az elszakításkor, de nevét első helyen közölték a vidéki társulatok színlapjai. Komoly és kiegyensúlyozott játékerőt ismert meg Garayban a közönség már első bemutatkozásakor, s gyorsan szeretetébe fogadta. Az ügyetlenül mozgó, s a színpadokon magukat idegenül érző műkedvelők jószándékú igyekezete mellett úgy állott Garay Béla, mint az elmozdíthatatlan szobor. Az is maradt: mindig uralkodó, legyőzhetetlen erőt sugárzó játékos a magyar színpadnak, a-

kítől tanultak és csiszolódtak társai. S az a biztonság, tanító és szórakoztató készség, amely játékát jellemezte, megteremtette a közönség biztonságérzetét, a színpadi szereplők megbecsülését és szeretetét is. Lassan-lassan oszladozóban van az a könnyelmű és felületlen tévhit, hogy a színész egyszerű, felelőtlen komédiás, hiszen itt nemesak szórakoztatott. Ha alakitó értékéről nem beszélünk munkáé akkor is sokkal többet jelentett, mert a szórakoztatásnál azon a nyelven szólt a közönséghez, amelyet mindenholnan fokozatosan visszaszorítottak. Annak a nyelvnek szépségeit hirdette, amelyen világhírű írók, tudósok, államférfiak szereztek megbecsülést a magyarságnak. A színész a kisebbségi küzdelmekben az élre került, s ezt a vezetést mindvégig megtartotta. A cenzura törölhette, megváltoztathatta a szöveget, a színész feladata volt, hogy egy mozdulattal, sokat jelentő tekintettel, sóhajással mosollyal, vagy más kifejezéssel megdobantsa a szíveket, s oda találjon az azonos érzésekhez. A színész is érezte az idegen hatalom külön világának minden hátrányát, s amikor megjelent a színpadon bármit is játszott, ha a finomságok iránt nem volt közömbös, ki tudta hozni a közös vágyak és álmok, bánatok és szomorúságok minden árnyalatát. Garay Béla ebben tökéletes, játékában nemes és biztos művész volt, akinek egy-egy szereplése olyan élményt jelentett, amelyre ma is szívesen visszaemlékezünk. Mindinkább láthatóak lettek azok a szálak, amelyek a színészek és a magyarság minden rétege között szövődtek, minden időkre őszinte barátságot jelképezve. Még a tanúk népének véleménye is előnyösen megváltozott a színészekről. A magyar nemzet megbizottait, küldötteit, mindenkor kedves vendégeit tisztelte az őt felkereső színészekben, s nem a kicsufolt, »festett komédiásokat«. S ez a helyes értékérés ma

is megfigyelhető a délvidéki magyarság részéről, ami igazolása annak, hogy a huszonhárom esztendő mégis igen sok tekintetben tanulságos volt.

*

Garay Béla, aki drámában, vigátékban egyaránt annyi kellemes órát szerzett Szabadkától-Ujvidékig hálás közönségének, a felszabadulás után elhallgatott. A színpadok élő ércszobra eltűnt megszokott helyéről, elvonult és megszűnt szerepelni a nyilvánosság előtt. Küldetését befejezve félreállt, hiszen ma már nincsen szükség egyesületek alkalmi társulataira, a magyarság visszajutott jogaiba, amelyek újra magyar életet teremtettek és sok mindent előnyösen megváltoztattak. Mégis hiányzik, önkéntelenül is keressük a régi szokotti helyeken, s kérdezzük hol van, mit kapott és mit csinál? Nem babérain nyugszik, továbbra is keményen dolgozik a mindennap kenyeret hajszolva. Megint a falvakat járja, végzi kötelességét, amit az élet parancsol rá. A dolgozó ember nem is várhat mást. Minden adottság között, a munka az osztályrésze. Mégis kívánczik a kérdés: mivel háláltak meg Garay Bélának és a többieknek huszonhárom év teljesítményét? A nép nem maradt adósa. Szeretettel zárta szívébe, de mit tettünk mi, hogy Garay Béla, aki most érkezett el harminc éves színészi tévkedésének küszöbéhez, érezze a hála, a megbecsülés osztatlanul feléje áramló figyelmességeit? Ha annyiszor megtaláltuk a módját egyének és kellően előtérbe helyeztük érdemek gyors jutalmazására, talán Garay Béla esetében, — ha kissé eltekintve is — de mégis jóvátehetünk egy könnyelmű mulasztást.

Kevés értéket adott a délvidéki magyarság a nemzetnek, de azt a néhánytat, akik felismert és felemelt, valóban érdeme szerint kellene megbecsülni és jutalmazni.

Csuka János

Könyvek

Molter Károly:

BOLOND KISVÁROS

Erdélyi Szépmíves Céh kiadása, Kolozsvár, 1942

Molter Károly erdélyi írónak számít, de azért mi délvidekiek is egy kicsit magunkénak valljuk. S hogy mennyire igazunk van, ép ez a most megjelent novelláskötet is igazolja, élete nagy regényéből a Tibold Mártonról ez alkalommal nem is szólván. Molter gyermekkorát Verbászon töltötte, itt kapta élete legelső és legmélyebb élményeit. Lám, mostani kötetének első lapjain is szinte akaratlannul a Délvidék helynevei muzsikálnak, pedig senmi más nem történik, csak vasutat játszik otthon a gyermekeivel s a kötet egyik legmélyebb szimbólum elbeszélése is a »Verbászi zsülip« címét viseli s itt történik Bácskában. Molter gyermekkorának nagy élménye Bácska volt, korai fűsűségében jött az Alföld, Kecskeméti városa s fiatal férfikorában került Erdélybe, hogy örökre eljegyezze magát azzal a tájjal. Egész Magyarország, az ősi Hungária benne van ebben az élettörténetben s Molter élete, egyénisége, művészete eleven igazolása annak, hogy még népi téren sincsenek örökérvényű elvek és arany szabályok, vagy ha vannak, csak azért léteznek, hogy meg is lehessen cáfolni őket...

A kötet vezető novellája, az Erdélyi utasok még kisebbségi sorsban íródott és bizonyos, hogy akkor egészen más akusztikája volt mint ma, amikor Istennek hála azon a területen is, amelyen Molter született s azon is, ahol ma végzi az erdélyi író kötelességét, a magyarság kisebbségi sorsból visszalendült, az államalkotó nép helyzetébe. A tanulság azonban ugyanaz, ami egy évtized előtt volt, az, hogy »Krisztus haja« mindig olyan, mint a szenvedőké, az alulmaradottaké. S a magyarság számára ép az a nagy tanulság, hogy olyan országot teremtessen, amelyben nincsenek alulmaradottak, olyan országot, amelyet őseitől örökölt s amelynek jellegét mindörökké az ősök teremtették meg.

Molter élvezetesen, kellemesen mesél, történetei vidámnak is mondhatók, ámde a vidámság mögött mindenütt ott van nemcsak az életbölcselet, hanem a nemzetnevelő és a kritikus is és a novelláiról nem ártallia az elbeszélést a vidámság aranyos derűje mellett jócskán nyakon öntenia gúny keserű levélével, csak azért, hogy figyelmeztessen, oktatson és rámutasson arra az utra, amelyen leghelyesebb járni. A kisváros alakjai ott éltek több mint két évtizeden keresztül Molter előtt s az író mélységes emberszeretettel s páratlan éleslátással bontakoztatja ki előttünk a kisebbségi magyarság életét. Mert legtöbb novellája ezt a kort festi s bizony szükséges, hogy ezt a kort megörökítse az író tanulságul az elkövetkező nemzedékeknek, akik szeretik elfelejteni a tanulságokat. Mert Molter sokszor keserű igazságot és súlyos nagy tanulságokat mond, vidám képet fest, olyan könnyedén és olyan derűsen, hogy az olvasó csak kacag, de kacagás közben azért egy kicsit elmerevedhetik az arca a gondolatra, hogy hiszen jórészt az ő vonásai is benne vannak ebben a portrében. Marosvásárhelyi légköre olyan tisztán él ennek a kötetnek a lapjain, mint egy tiszta nyári reggelen, ott a székely főváros nagyterén, vagy dombos utcáin; szinte érezzük, szinte harapni lehet ezt a levegőt, mélyen mefré szívjuk s nem győzünk betelni vele. Ahány novella, annynyi jellem, ahány jellem, annyi tanulság s ahány tanulság annyi bölcsesség.

Molter erdélyi író, igaz-vérig erdélyi író, de ugyanakkor Bácska nyers, mély nagy erői is ott feszülnek az erdélyi elbeszélésekben. Szerencsés ötvöződés ez a kötet; nemcsak az erdélyi magyar irodalom lehet büszke rá, de egy kicsit, de nagyon szívvvel a délvideki is...

Csuka Zoltán

Reményik Sándor:

EGÉSZEN

— Hátrahagyott versek —

Erdélyi Szépmíves Céh kiadása, Kolozsvár, 1942

A szerb megszállás alatti Délvidéken, sajnós, egészen az utolsó esztendőig sokkal kevésbé ismerték Reményik Sándort, ezt a par excellence kisebbségi poétát, mint ahogy megérdemelte volna. A Délvidék ugyyszólván hermetikusan el volt zárva nemcsak az anyaországtól, hanem Erdélytől is és bizony a huszas és harmincas években is az Erdélyi Helikon csak nagyon nehezen tudott egyes példányokkal bekerülni erre a területre. A harmincas évek végén juttattak csak be a Szépmíves Céh könyvei és Reményikkel is csak akkor ismerkedett közelebbről a délvideki magyar közönség. Merem azonban állítani, hogy igazán ma sem ismeri.

Az a Reményik, aki ebben a kötetben jelentkezik, még ismeretlenebb, Reményik Sándor, a Végvári-versek nagy magyar poétája, a kisebbségi sors megéneklője ebben a kötetben annak a kisebbségi sorsnak poétája, amely maradék nélkül vonja le a kisebbségi esztendőket nagy magyar és becsületesen krisztusi tanulságait s van bátorsága ahhoz, hogy ezeket

á tamilságokat nemzetének, önmagának és az egész emberiségnek a fülébe kiáltta. Az a negyedszázad, amelyet Reményik kisebbségi sorsban töltött, nemcsak költői póz, hanem mély-séges élmény és véres valóság volt. Reményik a legnagyobb költők és próféták sorába tartozik; nem alkuszik sem a jóval, sem a rosszal s nem néz el hibákat akkor, amikor úgy látja, hogy a hibák elnézése árt nemzetének. A legnagyobb ébresztők sorában él ma már Reményik s bátorságát Széchenyi, Vörösmarty, Eötvös, Petőfi és Ady bátorságához mérhetjük.

Az elmúlt negyedszázad alatt bőségesen volt idő, amikor a poéta lelkiismerete parancsára megírta a verset, de nem hozta nyilvánosságra. Ilyen vers akadt elég szép számmal a trianoni ítéletmondás előtt, alatt és a felszabadulás mámoros éveiben is. Már pedig Reményik Sándor csak ezekkel a versekkel együtt lehet »egészen« az a költő, aki teljes életművét kifejezheti. Ezért is adta ennek a kötetének az »Egészen« címet a költő, aki jóval halála előtt hozzáfogott ennek a kötetnek az összeállításához mert érezte, hogy a kötet nélkül nem teljes a nagy mű, életének és költészetének teljes oeuvreje. Most, másfél évvel halála után előttünk áll ez a kötet is egy mély-ségesen igaz és mély-ségesen magyar költőnek bátor hitvallása és megmutatkozása. Reményik teljes nagyságát ma még nem lehet megmérni, de megállapíthatjuk, hogy ezzel a kötettel egészében áll előttünk, költészetének minden nagyságával és minden »gyengéjével« együtt. Amit ez a költészet elsősorban jelent: az a nagy *tamlság*, amit a költő a magyar nemzet negyedszázados tragikus sorsából tanul s amit nekünk és utódainknak felmutat. Reményik kegyetlenül igaz és irtalmatlanul őszinte saját magával és nemzetével szemben. Ő az, aki önmaga igazolását keserves könyvekkel keresi a hősi halottak példamutatása mellett, korunk szelleméhez ilyen »igazolási« kívánja életét és költészetét s ez a kötet olyan okmány, amely ezt az igazolást eddigi dokumentumai mellett megadja. De nemcsak néki, a költőnek hanem nemzetének is. És ez a legnagyobb vigasztaló és egyben biztató is azoknak, akik a költő halála után ezt a kötetet Reményik Sándor egész művével együtt olvassák.

Csuka Zoltán

Kornis Gyula:

TUDÓS FEJEK

Budapest, Franklin Társulat, 1942

Kornis Gyula könyvének Schütz Antalról, Navrátil Ákosról, Berzeviczy Albertről, Teleki Fálrról, Bleyer Jakabról és Melich Jánosról írt arcképei minden haladó fiatal magyar érdeklődését megérdemlik. A többi is sokat mu-

tat. — Ravasz László és Révész Imre elnagyolt vázlatától eltekintve. — de sem az alkalom, sem a hely és idő nem engedték meg a nagyobb lélektetű munkát. Kornis Gyula bölcséleti szemüvegen át nézi a magyar tudomány kiemelkedő fejeit. Éles szem minden meglát. Itél, ítélete néha fájdalmasan kijózanító. (Teleki, Berzeviczy). Mindegy alapos és körültekintő. Csak ott lesz szűkszavú, ahol a lelki arapot nem erzi azonosnak. (Ravasz, Révész), ilyenkor több tisztelettel, — mint a tapasztalással, udvariasan leteszi a tollat; — mint egy másokra »azonos világszemléletűekre« bizva a »lotyítást.«

Kornis Gyula a csonka háza harcos katonáinak álit művében elsősorban emleket. Minden nagy embert »ebbol a szemszögből« szemlél. A magyar géniusz erejét és a magyar élni akarás lendületét meleg és eusmerő szavakkal ecseteli. Ha távolról a szaktudós elefántcsonttoronyba zárt bölcsnek látszik, — Kornis Gyulának éles szeme észreveszi, — a tudós koponye alatt a fajaért, hazájáért, hitéért és eszményeiért dobogó szívet is, amely annál hevesebben dobog, minél nagyobb veszélyben van a magyar nemzeti kultúra kincsestára akár a filozófusok, akár a jogászok, akár a történészek és nyelvészek érdekkörében.

Kornis Gyula ugyan vázlatoknak mondja munkáját és csak a szemét akarja bemutatni. — mégis sokszor nemcsak a tudós fejét, — de mint Berzeviczynéi, Telekinél, Melich Jánosnál stb. az egész embert látjuk. Örömmel és szeretettel időztünk kedves nagyjaink arcképei előtt. Mind akadémikus, szakmájában alkotó, tudós, aki a magyarság kultúrfőlényének képviselője a Dunamedencében. Ezt a könyvet mindenkinek el kell olvasnia, aki valaha is szólni akar arról, hogy milyen gazdag a magyar tudományos irodalom alkotó mesterekben.

Magyar tudósnak lenni nehéz és felelősségteljes hivatás. Nyelvünk szűk keretei között, az európai népektől. — bár térben köztük. — kultúrában igen távol élünk faji, vallási stb. szokásainkkal. Ebben a kultúrában egyszerre európainak és magyarnak lenni ez a magyar tudós hivatása. Mindig voltak nagy tudósaink. Kornis Gyulának köszönjük, hogy beszédeinek kiadása által ezen hitünkben csak megerősített bennünket. Valóságos gyakorlati lélektan e könyv. A szellemi-erkölcsi tartalom bajnokairól szól. Pauler Ákos, Finácsy Ernő, Bleyer Jakab, Császár Elemér és Gombóc Zoltán ravatalánál elhangzott szavak keltésének visszhangot a magyar ifjúság lelkében, mert jól jegyezzük meg. — elhalt nagyjaink élete ugyan a múlté, — de üresen hagyott tanácsaik a jövő nemzedéké. Jaj annak a népnek, amelynek tanszékei betöltetlenek maradnak.

Kornis Gyula kiváló beszédei füszeronyolc tudósnak állítanak ércnél maradandóbb emléket. Szeretnők, ha a magyar fiatalok lelke rezonálna a megütött hangra, mert úgy éreznék, hogy e beszédek most már főképpen a fiataloknak szólnak.

Polácsi János

Erdélyi József: A harmadik fiu

Önéletrajz. (Turu.)

Mikor érdekesebb elolvasni egy költő élet-rajzát: akkor amikor már sok versét ismeri az ember, vagy akkor, amikor még egyet sem? Az ember a versek után kíváncsi lesz a költőre, az életrajz után pedig a versekre. De az önéletrajz maga is költészet, csak talán egy fokkal tudatosabban mutatkozik meg benne a költő mint verseiben, az önéletrajz elolvasása után a költő személye ismerősünkké válik. Mindez fokozott mértékben áll Erdélyi József önéletrajzára. Azt a derűs játékoságot találjuk meg önéletrajzában, ami legnépesebb gondolata versein is átüt: élete történetének apró kis fejezetei finom mozaikként vannak egymás mellé illesztve. Az epikai tartalom mellett a színes környezetrajz, a mérész, csapongó asszociációk, a rendszertelen rend lírai hangulatot adnak a kötetnek. Számos később megírt versének élményére mutat rá egy-egy történetben.

Erdélyi József költőnek született, már a születése is jel: harmadik fiu volt, mint a mesék nagyrahitott hősei; ő hisz is ennek jelentőségében. A szülei lányt vártak, és úgy érzi, hogy soha sem tudták megbocsátani neki, hogy fiúnak született, azután pedig még négy fiu következett. A Bihar megyei Lovassy-Bátorban született, ahol apja, a görögkeleti vallású elrománosodott Árgeián János, urasági csász, később kulcsár volt. Apja lassanként egészen visszamagyarosodott magyar felesége mellett és mikor már három fia a nagy-szalontai gimnáziumban járt, megmagyarosította nevét is, átfordítván oláhból az Árgeiánt Erdélyire, görögkeleti vallását pedig reformátusra. A költő első emlékei ehhez a Bihar-megyei pusztához és a szomszédos Árpádhoz, anyja falujához fűződnek. Már néha egészen kis korában költőnek érezte magát, gon-

dolatai a mesékben jártak; varázsvesszőnek elég volt egy alkalommal pl. egy takaros fűtykös, a szomszéd fiúé; bár már azért az első heliconi örömért is meg kellett szenvednie. Nagyon vágyott már arra, hogy iskolába mehessen, ezért elszökött bátyjai után Árpádra, ahol azok iskolába jártak. Négy elemi elvégzése után a szalontai gimnáziumba került, ahol minden testvére megfordult több-kévesebb szerencsével. Az apja tanító akart belőle nevelni, ezért beadta a dévai tanítóképzőbe, de ő ott nem tudott megmaradni. Gimnáziumba került újra, de most már a mezővárosi gimnáziumba. Itt érte a háboru kitérése és még diákkövel katona lett. Több helyen is harcolt az orosz fronton, közben egy rövid kurzus után érettségét tett. Mint hadnagy szerelt le a forradalom kitérésekor és utána elindult szegényen, álmait követve Budapest felé. — Élete további történetét majd a következő részben, a »Fegyvertelen«-ben mondja el.

Ez pörére vetköztetve élete első szakaszának a története. Gyermekkora boldog és szép volt; sok apró eseményében ismerünk rá saját gyermekkorunk kis történeteire, amik itt megszinesednek, hisz egy költő élményanyagának legelső, talán leglényegesebb réteget jelentik. Diákoskodása a szegénysorsú diákok küzdelmes élete volt. Tanult, taníttatott, verseket írogatott, lassan kezdett másként látni a világban. Katona élete — a sok házidelem és nélkülözés ellenére is — a magabizó ifjuság jegyében folyt le. Ekkor már egész komolyan készült költői pályájára. Mikor egy barátia váratlanul mellének szegezte a kérdést, hogy ha választania kellene, mit tüzene el örökre: az Elias-Odysséát, vagy saját verseit? — azt felelte, hogy inkább az előbbieket.

Ehhez hasonló bátorsággal és őszinteséggel mutatja be mindig önmagát, mert — mint a bevezetőben mondja — azért írja meg önéletrajzát, hogy akik ismerni akarják, tisztában láthassák. De azért sohasem tagadja, nem is tagadhatja meg lírai önmagát. Ugy látja, hogy az önéletrajz is hozzátartozik költői munkásságához: egyéb metáforák után ezzel fejezi be bevezetőjét: »Ha a versgyűjtemény szobor, az életrajz talpazat; felemeli a költő művét az élet fölé, s egyszersmind őszszeköti azt a mindennapi élet tippott talajával.

Banó István.

A Kalangya hirei

Ünnepe van ebben a hónapban a Kalangyának, Március 14-én, a Kalangya márciusi számának megjelenése és március idusa a magyar nemzet örökség nagy ünnepnapja előtt egy nappal, vasárnap délelőtt 11 órakor alakul meg a zombori Városháza nagytermében a *Szenteleky Kornél Irodalmi Társaság*. A Délvidék magyar íróinak régi óhajta válik ezzel az ünnepi akcióval valóra; Szenteleky Kornélnak, a Délvidék nagy irodalomszervezőjének nevét kívánjuk megörökíteni ezzel a társasággal, amely egyuttal a délvidéki magyar irodalom erős bástyája is lesz és méltán sorakozik a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség, a Délvidék egész magyar közművelődésének nagy intézménye mellé. Tíz év előtt, már Szenteleky halála után nyomban meg akarták alakítani a Társaságot a Délvidéki magyar írói, de akkor nem sikerült, mert a jugoszláv belügyminiszter nem engedélyezte a *Társaság megalakulását*. Most a szabad magyar hazában végre megalakul az írók szövetezése, hogy megteremtse nemcsak a Kalangya, hanem a délvidéki magyar könyvkiadás végleges alapját és *erős vára legyen a délvidéki magyar irodalomnak, kirepítő lészke a Délvidék új magyar irónemzedékének s egyuttal biztos műhelye a megszállás nehéz éveiben íróvá fejlődött magyar tollforgató férfiaknak*.

Márciusi számunk megjelenésének pillanatában alakul meg a Szenteleky Társaság s így arról természetesen csak következő számunkban tudunk részletes beszámolót adni, E nap délelőttjén 11 órakor *Propokly* Imre ny. főispán, az előkészítő bizottság elnöke számol be a megalakulás előmunkálatairól és a Társaság célkitűzéseiről, majd a megalakulás után *Herceg* János, a Kalangya szerkesztője a Délvidék magyar irodalmi feladatairól beszél. Az üdvözlések elhangzása után *Krdmer* Gyula felsőházi tag, a DMKSz elnöke mondja el a közgyűlés záróbeszédjét, amely egy-

ben a DMKSz és a Szenteleky Társaság testvéri együttműködésének és közös nagy programjának is kifejezése lesz.

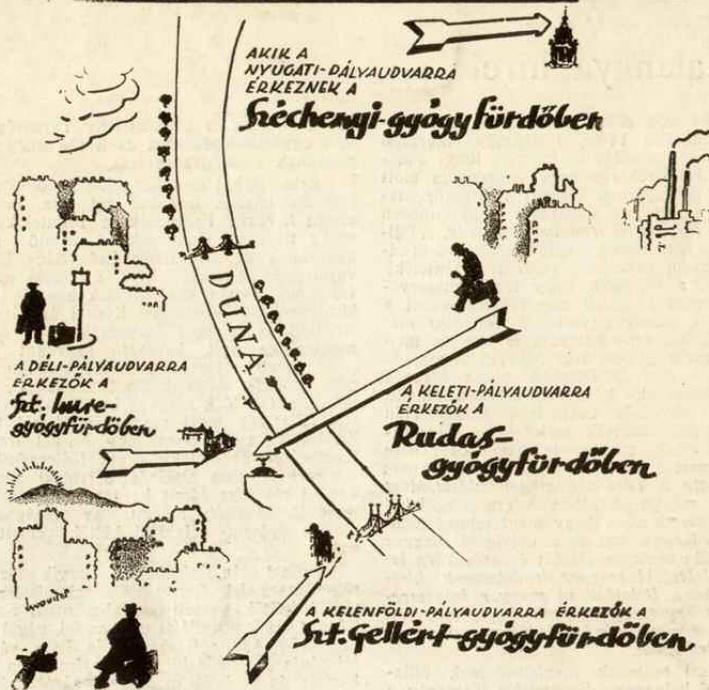
Este fél hat órai kezdettel a zombori Városi Színházban irodalmi est lesz, melynek elején *Herceg* Ferencnek, a Szenteleky Társaság tiszteleti elnökének köszöntő szavai hangzanak el, *Dr. Dedk* Leó, Bács Bodrog vármegye főispánja, aki a délvidéki magyar irodalom romantikus korszakában és nehéz küzdelmeiben Szenteleky Kornél és társainak megértő és hűséges fegyvertársa és őszinte megsegítője volt, bevezető szavakat mond, majd *Bisztray* Gyula, a kiváló irodalomtörténész mondja el értekezését Szenteleky Kornélról, a Délvidék magyar irodalomszervezőjéről, *Bisztray* most rendezti sajtó alá Csuka Zoltánnal együtt Szenteleky Kornél irodalmi levelezését, Szenteleky egyik főletművét). A zombori Kaszinó Dalárda délvidéki népdalokat ad elő *Kiss* János karnagy vezényletével, majd *R. Simonffy* Margit, az országos hírű előadóművész nő délvidéki költők verseit szavalja.

Szünet után *Czirák* Imre egyik elbeszélését olvassa fel, *Geray* Béla színművész délvidéki költők verseit szavalja, majd *Szirmai* Károly egyik novelláját olvassa fel, végül pedig *dr. Rebek* Andor Szabadka és Baja városok főispánja és a délvidéki magyar irodalom nagy barátja és segítője mondja el záróbeszédét s ezzel a délvidéki magyar irodalom nagy ünnepe méltó befejezést nyer

A Kalangya szervezőmunkája az elmúlt hónapban is zavartalanul és igen szép eredményekkel folyt tovább, a Délvidék magyar közönsége egyre lelkesebben és egyre nagyobb számban csatlakozik a folyóirat előfizetői táborához és örömmel szegeszük le, hogy előfizetőink létszáma immáron az ötszázhoz közeledik.

BUDAPESTRE UTAZÓK

KÉNYELMESEN ÉS KELLEMESEN FELFRISÍTHETIK MAGUKAT

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

BUDAPEST V., Deák Ferenc utca 2

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású
felvilágosítással díjmentesen szolgál
Budapestről és a magyar vidéki városokról